

Fagrappport

Kulturmiljø

Detaljreguleringsplan næringsområde nord på Kverve, Sandvikane

VERSJON: 19.12.2025

Oppdragsgjevar: Kverve AS

RÅDGJEVANDE ARKEOLOGAR
Nordplan

DOKUMENTINFORMASJON	
Tittel: Fagrapport. Kulturmiljø. Detaljreguleringsplan næringsområde nord på Kverva, Sandvikane	Dato: 19.12.25
	Versjon: 19.12.25
Forfatter: Oddhild Dokset Engedal	Rapportnr.:
Referanse: Engedal, O. D. 2025: Fagrapport. Kulturmiljø. Fagrapport. Kulturmiljø. Detaljreguleringsplan næringsområde nord på Kverva, Sandvikane. <i>Rådgjevande Arkeologar. Rapport 2025.</i>	
Oppdragsgjevar: Nordplan for Kverve AS	Kontaktperson oppdragsgjevar: Heidi Hansen Nordplan / Bjørn Nes /Henning Hofseth, Kverve AS
Framsidaillustrasjon: <i>Utsyn mot Sandvikane, sett mot aust/nordaust.</i>	
Produsert av: RÅDGJEVANDE ARKEOLOGAR ANS 6953 Leirvik i Sogn Tlf. 91329417 / 95882320 E-post: post@arkeoraad.no Internett: www.arkeoraad.no	

INNHALD

Innhald.....	3
1. Innleiing	5
2. Samandrag.....	6
2.1 Metode.....	6
2.2 Dagens situasjon.....	6
2.3 Påverknad- og konsekvens	6
2.4 Konsekvensar i anleggsperioden.....	7
2.5 Avbøtande tiltak	7
3. Planområdet og skildring av tiltaket.....	9
3.1 Bakgrunn for prosjektet.....	9
3.2 Skildring av tiltaket	9
3.3 Krav til utgreiinga	11
4. Metode.....	12
4.1 Kulturmiljø - Definisjonar.....	12
Kulturmiljø	12
Automatisk freda kulturminne	12
Nyare tids kulturminne.....	12
4.2 Kulturminne - Forvalting og ansvarsfordeling.....	12
Forvalting	12
Ansvarsfordeling	13
Nasjonale, regionale og lokale målsetjingar for forvalting.....	13
4.3 Metodikk: Miljødirektoratet sin rettleiar M-1941	15
Delområde	15
Verdi.....	15
Vurdere påverknad	17
Konsekvensvurdering.....	19
Vurdere konsekvensar for kulturmiljø	19
Samanstille konsekvensar for alle klima- og miljøtema	21
4.4 Definisjon av plan- og influensområde	21
4.5 Datagrunnlag	21
5. Kulturhistorisk utvikling	22
5.1 Eldre tid.....	22
5.2 Nyare tid.....	23

5.3 Lokalhistorisk bakgrunn.....	25
6. Kulturmiljø og verdivurdering	27
6.1 KM 1 HKB 30/976 Ellingsø.....	27
6.2 KM 2 Gildreneset	39
6.3 KM 3 Steinalderlokalitetar	42
6.4 KM 4 Sandvikane / Brattstø	43
6.5 KM 5 Hovseidet, Draget	49
7. Påverknad- og konsekvensvurdering	52
7.1 KM 1 HKB 30/976 Ellingsø.....	52
7.2 KM 2 Gildreneset	53
7.3 KM 3 Steinalderlokalitetar	54
7.4 KM 4 Sandvikane / Brattstø	55
7.5 KM 5 Hofseidet / Draget.....	56
8. Samanstilling av konsekvensar og rangering	57
8.1 Konsekvensar i anleggsperioden.....	58
8.2. Avbøtande tiltak	58
9. Referansar.....	59
9.1 Skriftlege kjelder	59
9.2 Kjelder på internett.....	59
10. Vedlegg:	60

1. INNLEIING

Denne konsekvensutgreiinga er utført av Rådgjevande Arkeologar som underkonsulent for Nordplan på oppdrag frå Kverve AS.

Synfaring av plan- og influensområdet vart gjort i den 01.12.25 av Ørjan Engedal. Oddhild Dokset Engedal har vore fagansvarleg og skrive rapporten, og Ørjan Engedal har kvalitetssikra arbeidet. Alle foto er tekne av Ørjan Engedal på synfaring, om ikkje anna er nemnt.

19.12.25
Oddhild Dokset Engedal
Fagansvarleg

Ørjan Engedal
Kvalitetssikring

2. SAMANDRAG

2.1 METODE

Konsekvensutgreiinga er gjort i samsvar med metodikk skildra i rettleiar M-1941, utvikla av Miljødirektoratet i samarbeid med Riksantikvaren (2023). Den 25.11.24 vart del 3, kapittel 10 om metode for utgreiing av kulturmiljø endra. Det er den oppdaterte versjonen av handboka som er nytta i denne rapporten.

2.2 DAGENS SITUASJON

I plan- og influensområdet er det definert fem kulturmiljø. KM 1 er Kverve kystbatteri, ein krigsminnelokalitet, vurdert å ha *middels verdi*. KM 2 består av tre steinalderlokalitetar, der to er særleg store og funnrike. I tillegg femner kulturmiljøet om fyrlykta på Gildreneset. Kulturmiljøet er vurdert å ha *stor verdi*. KM 3 består av fem mindre og funnfattige steinalderlokalitetar, kunnskapsverdien er såleis noko redusert og kulturmiljøet er vurdert å ha *middels verdi*. KM 4 er vurdert å ha *stor verdi* og består også av fem lokalitetar frå steinalder. Nokre av desse er litt større og meir funnrike enn lokalitetane i KM 3. I tillegg er her kulturminne frå nyare tid i form av fritidseigedomar og naust. KM 5 er også vurdert å ha *stor verdi* og består av tre førhistoriske gravminne, to lokalitetar frå steinalder, samt nyare tids kulturminne i form av naust og steingardar.

2.3 PÅVERKNAD- OG KONSEKVENNS

Tabellen under syner ein samanstilling av konsekvensgrad for dei ulike kulturmiljøa i dei alternativa og samla konsekvensgrad.

Kulturmiljø	0-alt.	Alt. 1 Byggetrinn 1, tilkomst frå aust	Alt. 2 Byggetrinn 1, tilkomst frå vest	Alt. 3 Full utbygging, tilkomst frå aust	Alt. 4 Full utbygging, tilkomst frå vest
KM 1		Ikkje relevant	--	Ikkje relevant	--
KM 2		-	---	-	---
KM 3		--	--	--	--
KM 4		---	-	---	---
KM 5		--	Ikkje relevant	--	Ikkje relevant
Konklusjon				Konklusjon	
Samla konsekvens		Stor negativ konsekvens	Stor negativ konsekvens	Stor negativ konsekvens	Stor negativ konsekvens
Rangering	1	2	4	3	5
Grunngjeving	Sjå tekst under				

Alle utbyggingsalternativ er konfliktfulle i forhold til fagtema kulturmiljø og den samla konsekvensen for alle er vurdert til *stor negativ konsekvens*. 0-alternativet er såleis rangert som det beste alternativet. Det er relativt lite som skil alt. 1, alt. 2 og alt. 3 (særleg alt. 2 og alt. 3), men det er likevel gjort ei rangering.

Alt. 1 er vurdert som det beste utbyggingsalternativet. I dette alternativet bevarer ein storparten av KM 3 og heile KM 4 innanfor arealet som er avsett til næring. Med tilkomst frå aust unngår ein også konflikt med KM 1 og KM 2. Til gjengjeld medfører tilkomst frå aust konflikt med KM 5, KM 4 og, i mindre grad, KM 3 (vert uansett påverka av næringsarealet). Innanfor KM 5 vert alle enkeltminne, med unntak av ein steingard, bevarte, men tiltaket

medfører barriereverknad og nærføring til enkeltminne. Innanfor KM 4 er det direkte konflikt med tre lokalitetar frå steinalder, der ein er stor og funnrik. Dette alternativet er det som har færrest, direkte konflikter med viktige enkeltminne.

Alt. 3 er vurdert som det nest beste utbyggingsalternativet. Dette alternativet omfattar full utbygging og medfører direkte konflikt med både KM 3 og KM 4, dei vert begge øydelagde. Tilkomst frå aust medfører også konflikt med KM 5, men her vert alle enkeltminne, med unntak av ein steingard, bevart. Når dette alternativet er vurdert som nr. 2, er det fordi ein unngår konflikt med KM 1 og KM 2.

Alt. 2 er vurdert som det tredje beste utbyggingsalternativet. I dette alternativet bevarer ein storparten av KM 3 og heile KM 4 innanfor areal avsett til næring. Tilkomst frå vest medfører direkte konflikt med fleire krigsminne innanfor KM 1, samt nærføring og barrieredanning. Vidare vil tilkomstvegen medføre direkte konflikt med alle dei tre lokalitetane frå steinalder innanfor KM 2, der, særleg, to er store og funnrrike. Dette alternativet er til gjengjeld, ikkje i konflikt med KM 5. Det er liten skilnad mellom samla konsekvens for alt. 2 og alt. 3.

Alternativ 4 er vurdert som det klart dårlegaste alternativet, det har flest konflikt med både viktige enkeltminne og heile kulturmiljø.

2.4 KONSEKVENSA I ANLEGGSPERIODEN

Tiltaka i anleggsperioden kan gje negative konsekvensar utover det permanente tiltaket.. Kulturlandskap og kulturmiljø blir i denne perioden utsett for støy, støv og visuell skjemming, noko som vil redusere opplevinga av kulturminneverdiane.

Risikovurdering og sikring av kulturminne vil vere viktig for å redusere risiko for forutsette hendingar. Fleire automatisk freda kulturminne og krigsminne kjem nær planlagde tiltak og bør sikrast med omsynssone i planen og fysisk i anleggsfase og driftsfase.

2.5 AVBØTANDE TILTAK

KU-forskrifta stiller krav til korleis førebygge skadeverknader av eit tiltak. Jamfør § 23 skal KU «beskrive dei tiltakene som er planlagt for å unngå, begrense, istandsette og hvis mulig kompensere for vesentlige skadevirkningar for miljø og samfunn både i bygge- og driftsfasen». Det er vanskeleg å bøte på arealinngrepet som følgje av tiltaket, men under er det forslag til mindre justeringar av tiltaket:

KM 1

Om mogleg bør tilkomstveg alternativ vest leggst lenger mot sørvest i sør, for å unngå konflikt med krigsminne nr. 2 og nr. 64.

KM 2

Om mogleg bør tilkomstveg alternativ vest leggst om slik at ein unngår konflikt med ASK 336968-0.

Desse endringane vil likevel, truleg, ikkje medføre endringar i vurdering av konsekvens eller anbefaling av alternativ.

Elles er god landskapstilpassing og revegetering av ramma areal er viktig og kan redusere grad av negativ visuell påverking av kulturminne og kulturmiljø noko, men ikkje nok til å endre konsekvensgrad. Skadereduserande tiltak knytt til fagtema *landskapsbilete*, vil ofte ha ein positiv effekt på kulturmiljø innanfor same landskapsrom.

Risikovurdering og sikring av kulturminne vil vere viktig for å redusere risiko for forutsette hendingar. Fleire automatisk freda kulturminne og krigsminne kjem nær planlagde tiltak og bør sikrast med omsynssone i planen og fysisk i anleggsfase og driftsfase.

3. PLANOMRÅDET OG SKILDRING AV TILTAKET

3.1 BAKGRUNN FOR PROSJEKTET

Planområdet ligg på Ellingsøya, på nordsida av Kverve, i Ålesund kommune. Sjølve næringsarealet utgjer om lag 300 daa. Planområdet er ubygd og areala består av lyng, myr og blandingsskog. Kverveodden i vest og området nordover mot Gildreneset er mykje brukt turterreng. Ein grusveg går frå bustadfeltet Hoffland i aust og nordvestover til Moldvika.

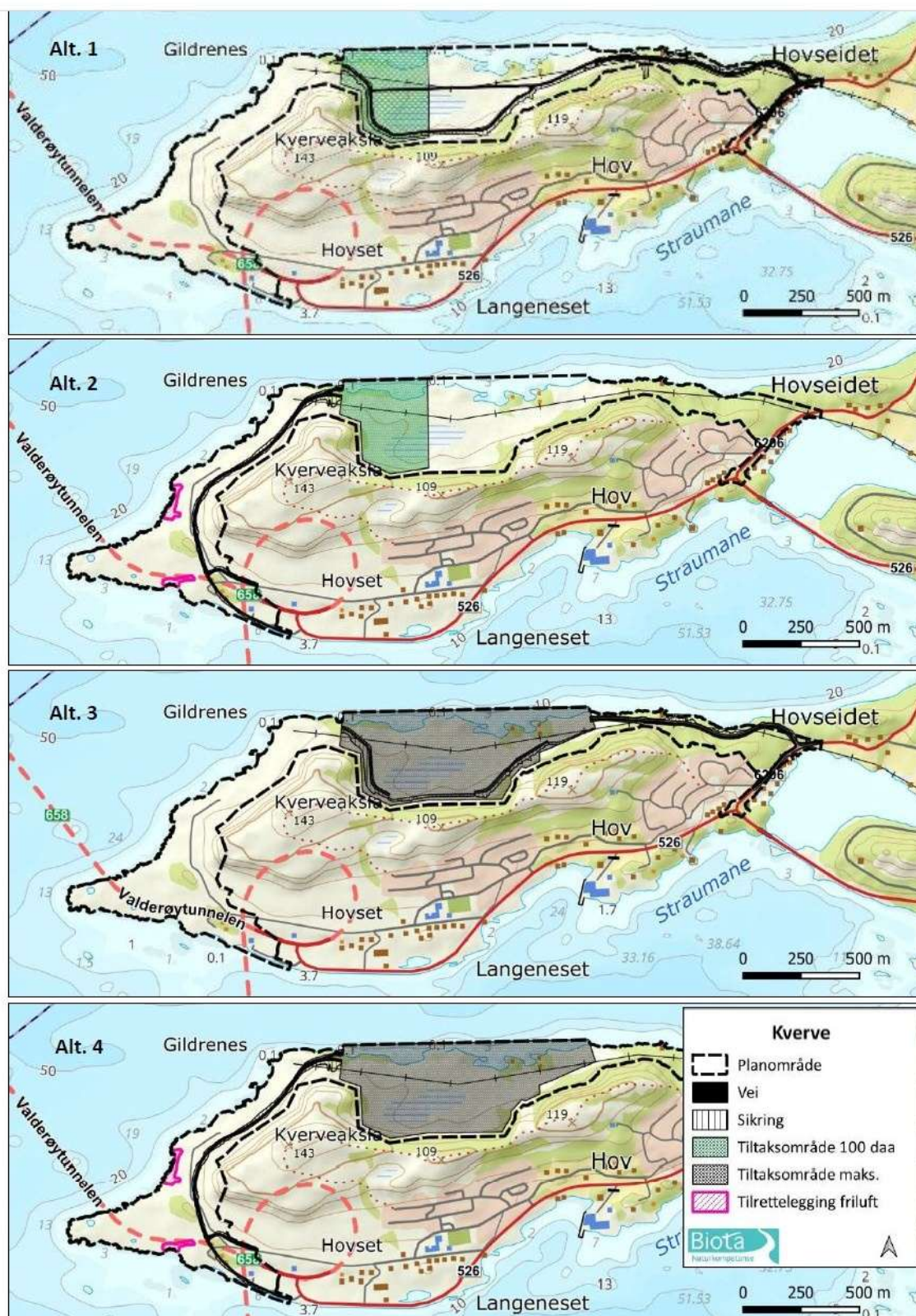
Figur 1. Oversiktskart, planområdet er markert med raud stipla linje (henta frå Planprogram, næringsområde nord på Kverve, Sandvikane 2025, s 5).

Formålet med planarbeidet er å legge til rete for byggeareal for sjø- og landbasert næringsverksemd med kaier/hamneareal og tilkomstveg.

3.2 SKILDRING AV TILTAKET

Planen skal legge til rette for etablering av næringstomter, primært for maritime formål slik som foredlingsanlegg for laks og aure, og anna fiskerirelatert verksemd og offshore. Det skal planleggast for sjøfylling og tilrettelegging av kaifront for båtanløp.

I tillegg til tilkomstveg frå aust, som kommuneplanen syner, ynskjer utbyggjar også å vurdere tilkomst frå vest. Det skal vurderast påverknad og konsekvens for to byggetrinn, jf. figur under.

Figur 3. Figur som syner utbyggingsalternativa (Biota Naturrådgivning).

3.3 KRAV TIL UTGREIINGA

I planprogrammet står følgjande om utgreiing av fagtema kulturmiljø:

«Kulturminne- og kulturmiljø

Det er utført arkeologisk undersøking i samband med områdeplan For Kverve-Hoffland, rapport av 09.04.2014. Ingen funn blei gjort.

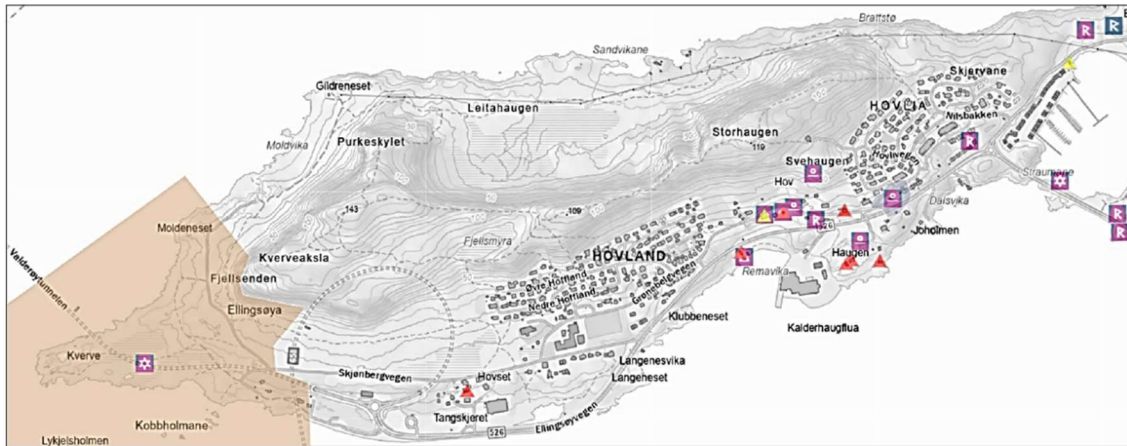

Fig. 15 Kulturminneregistrering i gis. link.

Ved utarbeiding av kommunedelplan for Hamnsundsambandet blei det gjort undersøkingar av Kulturminne og Kulturmiljø. Rester av hærkystbatteri på Kverve blei då nærare kartlagt. Ingen andre funn er registrert. Rapport datert 15.08.2015.

Det er utført arkeologiske registreringsundersøking i 2007, og frigivingsundersøking for Hovlia i 2011. Ved Hovseidet i aust er det registrert ei gravrøys frå eldre jernalder, og eit SEFRAK-registrert naust.

I utgangspunktet vil ein søkje å unngå å råke registrerte kulturminne.

Det er krav om nærare vurdering av konsekvensane for hærkystbatteriet på Kverve som er registrert som regionalt kulturminne. Det er også krav om arkeologisk undersøking, og vurdering av verknad ved ev. funn.

Utgreiingsbehov og omfang

Verknad og konsekvensar for kulturminne skal utgreiast, og ev. forslag til aktuelle avbøtande tiltak skal skildrast.

Metode i M-1941 skal nyttast».

4. METODE

4.1 KULTURMILJØ - DEFINISJONAR

KULTURMILJØ

Kulturminnelova (LOV 1978 nr. 50 Lov om kulturminne) definerer **kulturminne** som: «alle spor etter menneskelig aktivitet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til».

I Stortingsmelding nr. 16 (2019-2020) er kulturmiljø innført som eit samleomgrep for «Kulturminner, kulturmiljø og landskap» og vert brukt når feltet vert omtala som ein heilskap, men erstattar ikkje dei individuelle omgrepa. Omgrepet understrekar heilheit og samanheng, og tilknyttinga til den øvrige klima- og miljøpolitikken vert tydelegare.

Grunnlaget for å verne kulturminne er at dei har verdi som:

- kjelder til kunnskap
- grunnlag for oppleving
- ressurs for bruk

Automatisk freda kulturminne og kulturminne freda gjennom vedtak, har i utgangspunktet alltid høg verdi, men det skal alltid gjennomførast individuelle verdivurderingar for automatisk freda kulturminne. Verdsarv skal alltid gjevast svært stor verdi.

AUTOMATISK FREDA KULTURMINNE

Kulturminnelova (LOV 1978 nr. 50 Lov om kulturminne) gjev visse kulturminne eit automatisk vern, dvs. at dei er automatisk freda. Dette gjeld alle kjende og ukjende kulturminne eldre enn 1537 (reformasjonen), ståande bygg og myntar eldre enn 1650, kulturminne i sjø, vatn og vassdrag eldre enn 100 år, og samiske kulturminne eldre enn 100 år. Om ikkje anna er bestemt av vernestyresmaktene, gjeld fredinga sjølve kulturminnet og ei sone på 5 meter rundt kulturminnet. Andre kulturminnekategoriar kan fredast ved særskilde vedtak, og ein talar då om vedtaksfreda kulturminne. *Automatisk freda kulturminne, førreformatoriske kulturminne og fornminne* vert brukte synonymt i mange samanhengar.

NYARE TIDS KULTURMINNE

Med nyare tids kulturminne meiner ein kulturminne yngre enn 1537 (reformasjonen). I røynda finst det ikkje ei nedre tidsavgrensing for kulturminne. Med unntak av ståande bygg og myntar eldre enn 1650, kulturminne i sjø, vatn og vassdrag eldre enn 100 år, og samiske kulturminne eldre enn 100 år, har nyare tids kulturminne ikkje automatisk vern. Gjennom vedtak kan Riksantikvaren også frede nyare tids kulturminne.

4.2 KULTURMINNE - FORVALTING OG ANSVARSFORDELING

FORVALTING

Kulturminnelova §9 slær fast at før utbygging kan starte skal det undersøkast om tiltaket kan komme i konflikt med til no ukjende automatisk freda kulturminne. Desse undersøkingane vert omtala som **§9 undersøkingar** eller **registreringar**, og inneber ofte **prøvestikking** (50cm x 50 cm manuelt gravne testruter) og/eller **sjakting** (3m breie sjakter gravne med

gravemaskin). Om tiltak, t.d. eit byggeprosjekt, kjem i konflikt med automatisk freda kulturminne, må planane endrast eller det må søkjast om **dispensasjon** frå kulturminnelova. Ein slik dispensasjon vert ofte gjeven med krav om at dei aktuelle kulturminna skal granskast og dokumenterast før tiltaket kan setjast i gang. Ei slik fullskala gransking er det som vert omtala som ei **arkeologisk gransking** eller **arkeologisk utgraving**.

ANSVARSFORDELING

Forskrift om fagleg ansvarsfordeling mv. etter kulturminnelova §6, slår fast kva instansar som har plikt og mynde til å utføre dei sentrale oppgåvene i kulturminneforvaltninga.

Riksantikvaren har som direktorat under KLD ansvar for gjennomføringa av den nasjonale kulturmiljøpolitikken. Direktoratet kan reise motsegn dersom nasjonale kulturminneinteresse er trua, og er klageinstans i saker der den regionale forvaltninga fattar vedtak etter kulturminnelova. Riksantikvaren har dispensasjonsmyndigheit for utvalde kulturminne: dei fire store mellomalderbyane, samt einskilte bygningar og anlegg.

Fylkeskommunen – er regionalt kulturmiljømynde, planmynde og regional utviklingsaktør. Fylkeskommunen har forvaltningsansvar og mynde til å ta avgjerder i samsvar med kulturminnelova for dei fleste kulturmiljøa og stadane i fylket. Fylkeskommunen tek i vare dei samla verneinteressene knytt til kulturminne og – miljø i plan- og byggjesaker. Fylkeskommunen deltar i den kommunale planlegginga med rettleiing, kulturminnefaglege innspel, vurderingar og uttaler til planforslag. Fylkeskommunen kan mellombels frede etter kulturminnelova, og kan reise motsegn mot planar etter plan- og bygningslova. Fylkeskommunen er også rett mynde til å gje dispensasjonar frå kulturminnelova.

Kommunen har, som planmynde etter plan- og bygningslova, ei sentral rolle i forvaltning av kulturarven, og er ansvarleg for å leggje til rette for bevaring og bruk av kulturmiljø, stader og landskap i arealbruk og samfunnsplanlegging. Kulturarven er ein viktig ressurs i arbeidet kommunen gjer med å skap ei god og berekraftig samfunnsutvikling. Kommunen er førstelinja i plan- og bygningslova og har den viktige rolla med å ivareta kulturmiljøa i arealplanlegging og den enkelte byggesak.

Registrering, dvs. §9 undersøkingar, skal utførast av-, eller på oppdrag for-, fylkeskommunen eller Sametinget, i dette tilfellet **Møre og Romsdal fylkeskommune (og Bergen sjøfartsmuseum)**. Frå og med 2020 har fylkeskommunane vedtaksmyndigheit for dei fleste kulturminnekategoriane etter Kulturminnelova, mellom anna til å gje dispensasjon frå lova. Om dispensasjon vert gjeven, med krav om at kulturminnet skal granskast før utbygging kan starte, skal denne granskinga utførast av eitt av forvaltingsmusea, i dette tilfellet **Universitetsmuseet i Bergen**.

NASJONALE, REGIONALE OG LOKALE MÅLSETJINGAR FOR FORVALTING

§1 i Kulturminnelova av 9. juni 1978, slår fast fylgjande formål med lova:

”Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet”.

Stortingsmelding nr. 16 (2019-2020) erstattar tidlegare målsetjingar for kulturminnepolitikk med følgjande kulturmiljømål:

- alle skal ha moglegheit til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø
- kulturmiljø skal bidra til berekraftig utvikling gjennom heilskapleg samfunnsplanlegging
- eit mangfald av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, oppleving og bruk

Dei tre måla skal byggje opp under, supplere kvarandre og sjåast i samanheng.

Punkt tre vidarefører essensen i det tidlegare strategiske målet for kulturminnepolitikken som vart lagt fram i St.meld. nr 16 (2004-2005) *Leve med kulturminne*:

Nasjonalt strategisk mål:	Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv
Nasjonalt resultatmål 1	Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 prosent årlig.
Nasjonalt resultatmål 2	Fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordinært vedlikeholdsnivå innen 2020
Nasjonalt resultatmål 3	Den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernete kulturminnene og kulturmiljøene skal bli bedre, og et representativt utvalg skal være fredet innen 2020.

Vidare vert det gjennom punkt 2 framheva samfunns- og arealplanlegginga si betydning for å ivareta eit mangfald av kulturmiljø og korleis desse kan bidra til miljømessig, sosial og økonomisk berekraft. Punkt 1 legg vekt på menneska sin rett til å ha ein kulturarv og at kulturmiljø er eit felles gode som det er eit felles ansvar å forvalte.

På regionalt plan gjeld eventuelle fylkesplanar som omhandlar kulturmiljø. *Regionalplan for kulturminner og kulturmiljø av nasjonal og regional verdi*, Møre og Romsdal fylkeskommune, vart vedteken i fylkestinget 15.06.15.

Hovudføremålet med planen er å utvikle strategiar for forvaltning, formidling og bruk av kulturarven i Møre og Romsdal som flest mogleg er samde om. Planprosessen skal vere med på å heve kunnskapen og medvitet om regionen sine kulturarvverdiar. Arbeidet tek sikte på å utvikle felles verdiforståing og samhandling og skape eit betre samspel mellom vern, bruk og verdiskaping.

Planen skal gi ein presentasjon av eit utval viktige automatisk freda kulturminne og ei oversikt over kulturminne frå nyare tid som har regional og nasjonal verdi og lage handlingsprogram for korleis dei kan takast vare på. Ei slik oversikt vil gjere fylkeskommunen si forvaltning av fagansvaret meir føreseieleg og vil fungere som eit grunnlag for prioriteringar av vernetiltak og restaureringsarbeid. Med avgrensa ressursar til restaurerings- og vernetiltak, er det viktig å gjere dei rette prioriteringane.

På lokalt nivå skisserer kommunane mål for forvaltning av kulturminne i *kommuneplanen* eller i ein *kulturmiljøplan*. Planområdet ligg i Ålesund kommune og det er ikkje utarbeidd kulturminneplan som dekkjer dette området. Kommunen har likevel ein vedteken

kulturminnestrategi (vedteken av Ålesund kommunestyre den 18.02.21) med følgjande målsetjingar:

- 1) Ålesund kommune har eit mangfald av kulturminne og kulturmiljø som er kjende, tilgjengelege og som fortel om vår kulturhistorie i eldre og nyare tid
- Delmål: Vi veit kor vi kjem i frå og korleis har vi blitt det vi er som samfunn og folk gjennom tidsaldrane. Dette styrker identiteten vår og gjer oss audmjuke.
- 2) Ålesund kommune forvaltar lokale kulturminne på ei måte som aukar kommunen si attraktivitet og gjer innbyggjarar, lokalt næringsliv og private aktørar stolt over å høyre til.
- Delmål: Vi kan sjå ein klår samanheng mellom forvaltning av kulturminne og kommunen si attraktivitet. Dette bidreg til positiv omdømebygging, vekst i lokale næringar og besøkstal.
- 3) Ålesund kommune tek vare på kulturminna på land og i sjø gjennom heilskapleg planlegging og arealforvaltning.
- Delmål: Vi ser på kulturminna som ein ressurs, unngår at dei går tapt og vernar dei gjennom aktiv bruk.

4.3 METODIKK: MILJØDIREKTORATET SIN RETTLEIAR M-1941

Føremålet med denne utgreiinga er å kartlegge dei kulturhistoriske verdiar innanfor plan- og influensområdet, samt å gjere greie for konsekvensar av planlagde tiltak. Vurdering av verdi, påverknad og konsekvens følgjer *Konsekvensutredningar for klima og miljø, Veileder MD-1941* (MD 2023). Den 25.11.24 vart del 3, kapittel 10 om metode for utgreiing av kulturmiljø endra. Det er den oppdaterte versjonen av handboka som er nytta i denne rapporten.

DELOMRÅDE

Rettleiar MD-1941 legg opp til at utgreiingsområdet kan delast inn i delområde, for dette temaet heiter delområda *kulturmiljø* (MD 2023). For å identifisere og avgrense kulturmiljø tar ein utgangspunkt i dei kulturhistoriske verdiane i området, kva tiltak det er og korleis det vil verke inn på miljøet. Vurderingar av kulturhistorie, tidsdjupne, enkeltminne, siktlinje og landskap ligg til grunn når eit kulturmiljø vertdefinert og avgrensa. Kva type tiltak som er planlagt kan verke inn på korleis ein avgrensar eit kulturmiljø.

VERDI

Med verdi meinast kor verdifullt eit område eller miljø er, og verdien vert fastsett langs ein skala frå *Ubetydeleg verdi* til *Svært stor verdi/høgaste forvaltningsprioritet* (jf. figur under). Denne verdivurderinga er gjort i samsvar med kriteria lista i tabellen *Verdisetting av Kulturminner og kulturlandskap* (Miljødirektoratets veileder til konsekvensutredningar – klima og miljø 2024, Tabell 10-3). Verdien som er sett på eit delområde/kulturmiljø er ein *gjennomsnittsverdi*, dette tyder *ikkje* at alle einskildminna i miljøet har denne verdien. Det vert teke omsyn til dette når grad av påverknad vert vurdert.

KM	VERDI	Uten betydning					Noe		Middels		Stor		Svært stor	
		Uten betydning					Noe		Middels		Stor		Svært stor	
		Uten betydning					Noe		Middels		Stor		Svært stor	
		Uten betydning					Noe		Middels		Stor		Svært stor	
1	Oppleving	>>>>												
	Kunnskap	>>>												
	Bruk	>>												

Tabell 1. Verdisetting av Kulturminner og kulturlandskap (MD 2024).

Verdikategori	Uten betydning for KU	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Kulturminnet/ kulturmiljøet har svært begrenset betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder. Andre kulturmiljøer vil kunne gi mer kunnskap om samme periode/tema.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har begrenset betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har stor betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer. Kulturminnet/ kulturmiljøet vil kunne bidra med unik kunnskap om perioder eller tema som er dårlig dekket av skriftlige kilder.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har svært stor betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer. Kulturminnet/ kulturmiljøet vil kunne bidra med omfattende og unik kunnskap om perioder eller tema som er dårlig dekket av skriftlige kilder.
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i svært liten grad knyttet til tro eller tradisjoner.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i noen grad knyttet til tro eller tradisjoner.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i stor grad knyttet til viktig tro eller tradisjoner.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i svært stor grad og eller tradisjoner.
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)	Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder få elementer, som også er av begrenset betydning for en eller flere etniske grupper.	Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder noen elementer som er av noe betydning for en eller flere etniske grupper.	Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder flere elementer som er karakteristiske og av betydning for en eller flere etniske grupper.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er helhetlig, karakteristisk, og av stor betydning for en eller flere etniske grupper.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er helhetlig, godt bevart, karakteristisk, og av særlig stor betydning for en eller flere etniske grupper.
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i svært liten grad knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er til en viss grad knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med noe betydning for historien.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er klart knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med stor betydning for historien.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er klart knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med særlig stor betydning for historien på en lett lesbar måte.
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer i svært liten grad en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/utviklingen.	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer til en viss grad en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/utviklingen.	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/utviklingen.	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer i stor grad en eller flere faser eller virksomheter med særlig betydning for historien/ utviklingen.	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer i svært stor grad og på en tydelig måte en eller flere faser eller virksomheter med særlig betydning for historien/utviklingen.
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi	Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder i svært liten grad verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi.	Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi av begrenset betydning.	Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er helhetlig, og preges i stor grad av særlig verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med stor kunstnerisk verdi.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er helhetlig og velbevart, og preges i svært stor grad av særlig verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med særlig stor kunstnerisk verdi.
Kulturminnene/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur/kultur	Kulturminnet/ kulturmiljøet har ingen intern kulturhistorisk sammenheng eller sammenheng mellom natur/kultur.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har til en viss grad en intern kulturhistorisk sammenheng og/eller viser til en viss grad sammenheng mellom natur/kultur.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng og/eller viser en klar sammenheng mellom natur/kultur.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i stor grad en klar, intern kulturhistorisk sammenheng og/eller viser i stor grad en klar sammenheng mellom natur/kultur.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i svært stor grad en klar, intern kulturhistorisk sammenheng som er lesbar og godt bevart, og/eller viser i svært stor grad en klar sammenheng mellom natur/kultur.
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i svært liten grad en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i en viss grad en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i stor grad en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i svært stor grad en bruk som er forenlig med kulturminne-interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.

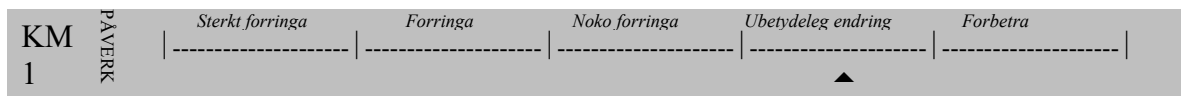
Eigenskapar som også kan takast med i ei verdivurdering er:

- Alder, tidsdjupne og kontinuitet
- Autentisitet og opprinnelighet
- Mangfald og variasjon
- Samanheng og heilskap
- Dynamikk og endring
- Lesbarheit og tydelegheit

For nokre kulturminne og kulturmiljø er det alt gjort verdivurderingar, til dømes automatisk freding i kulturminnelova, fredingstiltak, listeføring eller vedtak etter plan og bygningslova. Kulturminne med verdsarvstatus skal alltid gjevast svært stor verdi i verdi tabellen. Sjølv om automatisk freda kulturminne er gjeve eit særskilt vern som gruppe, skal det gjevast konkrete verdivurderingar som ein del av konsekvensutgreiinga. Det er verdiane i 0-alternativet som skal leggjast til grunn.

VURDERE PÅVERKNAD

Påverknadsvurderingane er vurderingar av kor store negative eller positive endringar tiltaket vil medføre for dei einskilte delområda/kulturminna/kulturmiljøa. Påverknaden vert vurdert i høve til 0-alternativet, og rangert på ein trinnlaus skala frå *Forbetra* til *Sterkt forringa/øydelagt*, i samsvar med figuren under.

I vurderingane av påverknad har vi lagt til grunn kriteria i figuren under, henta frå Miljødirektoratet sin rettleiar M-1941.

Figur 4. Kriterium for vurdering av grad av påverknad (Miljødirektoratet sin rettleiar M-1941, 2024).

Planen eller tiltakets påvirkning	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Direkte inngrep/arealbeslag	Bedrer tilstanden vesentlig ved at eksisterende negative inngrep tilbakeføres. Bidrar til at det blir mulig å restaurere kulturmiljøet eller kulturminner.	Ingen direkte inngrep/arealbeslag.	Berører en mindre viktig del av kulturmiljøet med direkte inngrep/arealbeslag, tap av mindre viktige enkeltkulturminner.	Deler av kulturmiljøet går tapt gjennom direkte inngrep/arealbeslag. Viktige enkeltkulturminner går tapt.	Ødelegger hele eller størstedelen av kulturmiljøet gjennom direkte inngrep/arealbeslag. Ødelegger den mest verdifulle delen av miljøet. Svært viktige enkeltminner/kulturminner går tapt.
Nærvirkninger, fysiske og visuelle	Bedrer den visuelle kontakten innad i kulturmiljøet. Fjerner barrierer. Bedrer innsyn/utsyn fra nærområdet til/fra kulturmiljøet. Bidrar til reduksjon i støy og/eller støv. Reduserer faren for flom, fukt i kulturmiljøet eller erosjon.	Ingen eller ubetydelig visuell nærvirkning eller andre nærvirkninger.	Endrer i noen grad den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter i noen grad opp kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet reduseres noe fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil i noen grad påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til noe redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet negativt ved nedbør. Bidrar til noe fuktigere forhold og seinere opptøking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til noe økt eller endret erosjon som vil påvirke kulturmiljøet negativt. Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.	Endrer den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter opp kulturmiljøet og skaper barrierer. Innsynet til kulturmiljøet reduseres vesentlig fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet negativt ved nedbør. Bidrar til fuktigere forhold og seinere opptøking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til økt eller endret erosjon som vil gi fare for skade eller påvirke kulturmiljøet negativt. Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.	Blokkerer eller endrer sterkt den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter i stor grad opp kulturmiljøet og skaper barrierer. Innsynet til kulturmiljøet blokkeres fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil i stor grad påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til svært redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet sterkt negativt ved nedbør. Bidrar til svært mye fuktigere forhold og seinere opptøking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til svært økt eller endret erosjon som vil skade eller påvirke kulturmiljøet sterkt negativt. Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.
Visuelle fjernvirkninger	Utsynet fra kulturmiljøet bedres/ gjenopprettes fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet bedres/gjenopprettes. Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får bedret utsyn/innsyn. Kulturhistorisk viktige sammenhenger styrkes.	Ingen eller ubetydelig visuell fjernvirkning.	Utsynet fra kulturmiljøet blir noe endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet vanskeliggjøres i noen grad. Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får noe redusert eller endret utsyn/innsyn. Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes i noen grad.	Utsynet fra kulturmiljøet blir sterkt endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet vanskeliggjøres. Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får sterkt endret eller redusert utsyn/innsyn. Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes.	Utsynet fra kulturmiljøet blir blokkert eller sterkt endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet blokkeres. Enkeltminner/kulturminner som er laget for å være svært synlige mister, eller får sterkt endret utsyn/innsyn. Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes vesentlig.
Formgivning	Tiltaket framstår som en særlig god konstruktiv helhet, har god volumoppbygging, og særlig god sammenheng med omgivelsene.	Tiltaket framstår med tilsvarende konstruktive helhet, volumoppbygging og sammenheng med omgivelsene som nullalternativet.	Tiltaket framstår i noen grad som en konstruktiv helhet, har noe dominerende volumoppbygging og noe dårlig sammenheng med omgivelsene.	Tiltaket framstår i liten grad som en konstruktiv helhet, har dominerende volumoppbygging og dårlig sammenheng med omgivelsene.	Tiltaket framstår helt uten konstruktiv helhet, har svært dominerende volumoppbygging og svært dårlig sammenheng med omgivelsene.
Videre bruk av kulturmiljøet	Tiltaket medfører at kulturmiljøet får en bedret bruk som er tilpasset kulturmiljøet, eller et økt potensial for slik bruk. Tilgjengeligheten til kulturmiljøet forbedres.	Tiltaket påvirker ikke bruken av kulturmiljøet. Tilgjengeligheten til kulturminnet påvirkes ikke.	Videre tilpasset bruk av kulturmiljøet blir i noen grad vanskeligere. Tilgjengeligheten til kulturmiljøet reduseres noe.	Videre tilpasset bruk av kulturmiljøet vanskeliggjøres. Tilgjengeligheten til kulturmiljøet reduseres noe.	Videre tilpasset bruk av kulturmiljøet forhindres. Tilgjengeligheten til kulturmiljøet er sterkt redusert.

Vurderinga av påverknad må ta omsyn til at ulike delar av eit kulturmiljø kan ha ulik verdi, og at delen som vert råka har ein *anna* verdi enn gjennomsnittsverdien. Dette vert gjort ved at påverknaden vert rekna som større dersom ein del med høg verdi vert råka på same måten som ein del med låg verdi. På denne måten kan ikkje einskildminne med høg verdi gøymast ved å inkludere dei i vidare miljø med lågare verdi.

Det er verknader av varig karakter som skal vurderast, altså påverkingar når tiltaket er ferdig etablert. Mellombels påverknad i anleggsperioden vert skildra i eige avsnitt.

Skadereduserande tiltak skal føreslåast i eige avsnitt i slutten av utgreiinga, både for anleggsfasen og når tiltaket er ferdigstilt (driftsfasen). Påverknaden ska i utgangspunktet vurderast utan avbøtande tiltak, men om avbøtande tiltak vert gjennomført i anleggsperioden, eller det er juridisk sikra at dei skal gjennomførast, skal dei vere inkludert i vurderinga.

KONSEKVENSVURDERING

Konsekvensgraden for kvart delområde vert fastsett ved å stille verdien av eit kulturminne/-miljø opp mot påverknaden av endringar tiltaket vil føre med seg for dei einskilde kulturminna/-miljøa. Dette gjer me ved hjelp av "konsekvensvifta" i Miljødirektoratet sin rettleiar M-1941. Denne syner korleis verdi og påverknad vert samanstilte for å vurdere konsekvens. Denne samanstillinga gjev resultat på ein skala frå *svært alvorleg miljøskade* til *stor/svært stor miljøforbetring*. Dei ulike kategoriane er illustrerte ved å bruke symbola "-" og "+".

VURDERE KONSEKVENSAR FOR KULTURMILJØ

Til sist skal konsekvensane for dei einskilde delområda/kulturmiljøa samanfattast for kvart alternativ. Samanstilling av konsekvens vert framstilt i tabellform, med avveging, rangering og forklaring til rangering.

Konsekvensgrad	Kriterier for samlet vurdering
Kritisk negativ konsekvens	Tiltaket medfører kritisk skade på kulturmiljøet innenfor influensområdet. Brukes kun for områder med registreringskategorier som er gitt stor eller svært stor verdi. Overvekt av delområder med konsekvensgrad svært alvorlig konsekvens (4 minus)
Svært stor negativ konsekvens	Tiltaket medfører forringelse eller ødeleggelse av nasjonalt viktig kulturmiljø. Brukes kun for områder med registreringskategorier som er gitt stor eller svært stor verdi. - Overvekt av delområder med konsekvensgrad alvorlig konsekvens (3 minus). - Flere delområder har konsekvensgrad svært alvorlig (4 minus)
Stor negativ konsekvens	Tiltaket medfører stor konsekvens for kulturmiljøet innenfor influensområdet. - Overvekt av delområder med konsekvensgrad middels (2 minus) - Flere delområder med konsekvensgrad alvorlig (3 minus) - Ett delområde kan ha konsekvensgrad svært alvorlig
Middels negativ konsekvens	Tiltaket medfører middels konsekvens for kulturmiljøet innenfor influensområdet - Overvekt av delområder har konsekvensgrad noe konsekvens (1 minus). - Flere delområder har konsekvensgrad middels (2 minus) - Ett delområde kan ha konsekvensgrad alvorlig (3 minus) - Ingen delområder er gitt svært alvorlig konsekvensgrad.
Noe negativ konsekvens	Tiltaket medfører noe konsekvens for kulturmiljøet innenfor influensområdet. Lite konflikt med kulturmiljø innenfor influensområdet. - Delområder har lave konsekvensgrader - Overvekt av konsekvensgrad noe konsekvens (1 minus) og ubetydelig konsekvens (0). - Maks ett delområde kan ha konsekvensgrad middels (2 minus) - Ingen delområder er gitt konsekvensgrad svært alvorlig (4 minus) eller alvorlig (3 minus).
Ubetydelig konsekvens	Tiltaket vil ikke medføre vesentlige endringer for kulturmiljøet i 0-alternativet. - Overvekt av ubetydelig konsekvens (0) - Ett delområder kan inneholde konsekvensgrad noe konsekvens (1 minus) - Ingen delområder er gitt svært alvorlig (4 minus), alvorlig (3 minus) eller middels (2 minus) konsekvensgrad.
Positiv konsekvens	Benyttes i områder som er gitt ubetydelig eller noe verdi som får noe eller middels verdiøkning som følge av tiltaket. Tiltaket/alternativet er en forbedring for kulturmiljøet i forhold til 0-alternativet. - Overvekt av delområder med positiv konsekvensgrad (1 eller 2 pluss) - Kan kun inneholde delområder med noe negativ konsekvensgrad - Delområder med noe negativ konsekvensgrad (1 minus) oppveies klart av områdene med positiv konsekvensgrad.
Stor positiv konsekvens	Benyttes i områder som er gitt ubetydelig eller noe verdi som får en svært stor verdiøkning som følge av tiltaket. Stor forbedring for kulturmiljøet i forhold til 0-alternativet. - Overvekt av delområde med svært stor miljøforbedring (4 pluss). - Overvekt av delområder med svært positiv konsekvensgrad. - Kan kun inneholde delområder med lav negativ konsekvensgrad, delområder med negative konsekvensgrad oppveies klart av områdene med positiv konsekvensgrad.

Figur 5. Kriterium for fastsetting av konsekvens for kvart alternativ (Miljødirektoratet 2023).

SAMANSTILLE KONSEKVENSAAR FOR ALLE KLIMA- OG MILJØTEMA

Når konsekvensane for kvart enkelt miljøtema er vurdert, skal konsekvensane for alle tema knytt til klima og miljø samanstillast. Dette vert gjort i ein eigen rapport.

4.4 DEFINISJON AV PLAN- OG INFLUENSOMRÅDE

Definisjon av omgrepa **planområde** og **influensområde**:

- Planområde er eit område som er omfatta av ein arealplan etter plan- og bygningslova.
- Influensområdet er areal utanfor det definerte planområdet, men som likevel vert påverka av tiltaket, til dømes gjennom visuell påverknad.

4.5 DATAGRUNNLAG

Utgreiinga samanfatar offentleg tilgjengeleg informasjon om kjende kulturminne i plan- og influensområdet.

Askeladden	Riksantikvaren sin landsomfattande fornminnedatabase. I omtale av kjende automatisk freda kulturminne refererer vi til denne databasen med "ASK".
SEFRAC	Landsomfattande register over bygningar eldre enn 1900 og andre faste kulturminne yngre enn 1537
Kulturminnesøk	Informasjon om kulturmiljø, kulturminne og landskap. Data frå Askeladden, samt bidrag frå brukarar over heile landet.
UNIMUS	Landsdelsmusea sine databasar over lause kulturminne (gjenstandar) integrerte i felles søkemotor (www.unimus.no). Registrerte funn får eit eige nummer, ved Universitetsmuseet i Bergen byrjar dette nr. med B, f.eks. B.3263
Landsverneplanar	Landsverneplanar for kulturminne i dei statlege sektorane.
Regionale planar	Regional delplan for kulturminne og kulturmiljø av nasjonal og regional verdi
Lokalhistorisk litteratur	Bygdebøker mm.
Arkeologisk faglitteratur	Oversiktsverk, spesiallitteratur, registreringsrapporter mm.
Lokale kulturminneplanar	Ellingsøya ligg i det som tidlegare var Ålesund kommune. Det er ikkje utarbeida kulturminneplan for verken den gamle eller den nye Ålesund kommune.

Vidare har internetbaserte ortofoto, eldre og nye kart vore nytta, særskilt kartverktøyet til Møre og Romsdal fylkeskommune «GisLink».

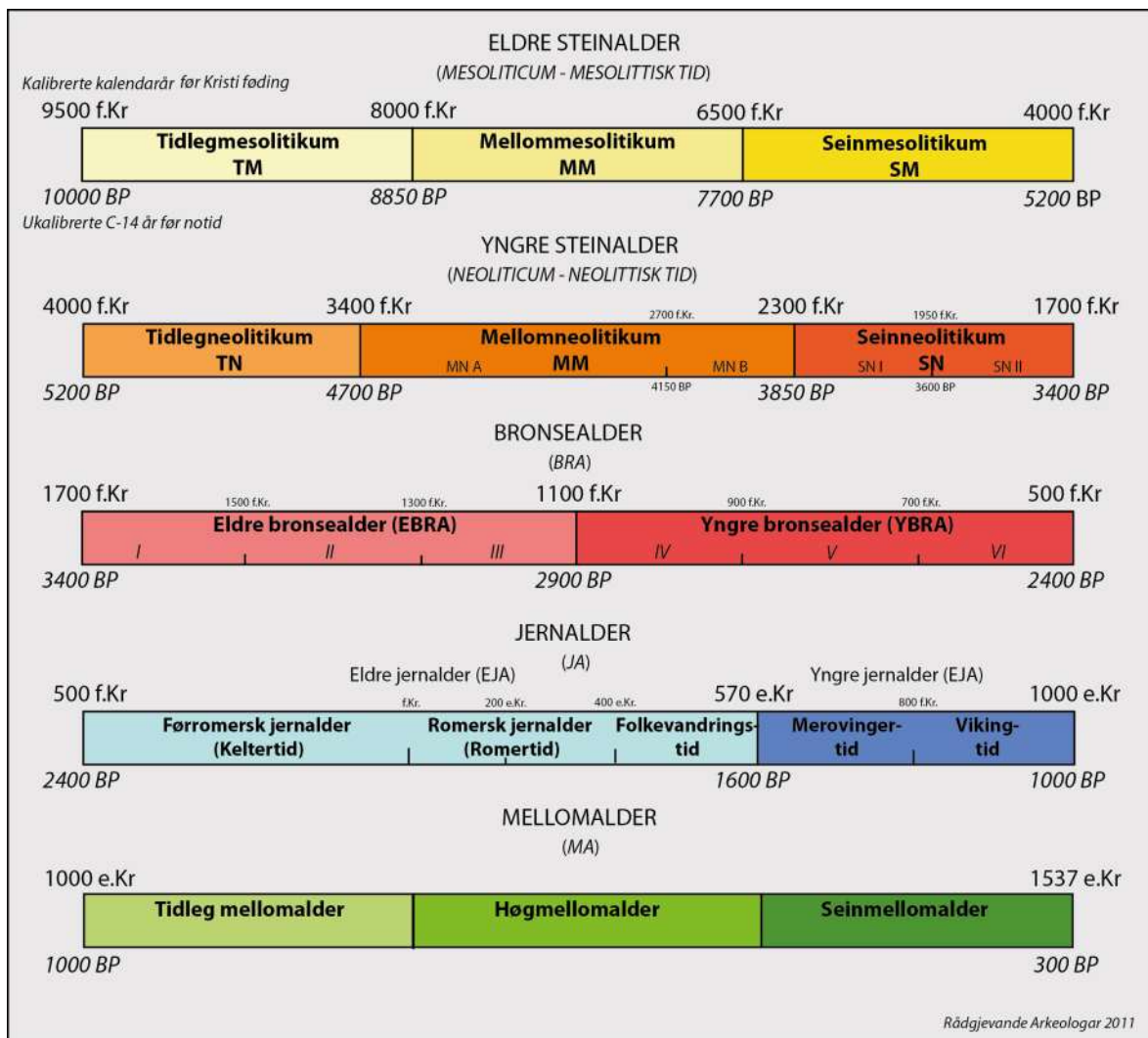
Kulturavdelinga ved Møre og Romsdal fylkeskommune har gjennomført arkeologiske registreringar i planområdet hausten 2025. Det vart registrert 15 steinalderlokalitetar. Rapporten frå registreringa var ikkje ferdig då denne rapporten vart skriven, men geometrien på lokalitetane er lagt inn i Askeladden og vi har fått ei oppsummering av resultat av feltarkeolog Øyunn Wathne Sæther pr. e-post den 13.12.25. Kunnskapsgrunnlaget vert rekna som tilstrekkeleg.

Synfaring av plan- og influensområdet vart gjort i 01.12.25 av Ørjan Engedal. Det var snøfritt, oversky, men opphaldsvêr. Alle foto i rapporten er tekne av han, om ikkje anna er nemnd.

5. KULTURHISTORISK UTVIKLING

5.1 ELDRE TID

Då isen smelta etter siste istid vart det sett i gang eit innfløkt samspel mellom hav og land. Til den isfrie kysten kom så planter, dyr og dei første menneska. Den tunge breen hadde pressa ned landet, og utan denne børa byrja landet å heve seg. Samstundes gjorde alt smeltevatnet til at havnivået steig. Ei kartlegging av denne prosessen, dvs. kor høgt stranda låg til ei kvar tid, i ulike område, er avgjerande for at ein har klart å finne buplassane til menneska i steinalderen. Desse livnærte seg som jegerar og fiskarar og var nær knytte til strandsona. Fangstbuplassar er også å finne i høgfjellet.

Figur 6. Tidslinje: dei vanlegaste periodenamna, forkortingar og tidfesting i vanlege kalenderår og C-14 år.

Sjølv om menneska heldt fram med jakt og fiske fram i moderne tid, skjedde det eit sentralt skifte i økonomisk tilpassing i slutten av steinalderen. Då jordbruket fekk sitt gjennombrot kring 2000 f.Kr., med større og meir solide hus, husdyr, åkrar, og gjerde, vart folk meir stadbundne enn før, og no bundne til dei gode jordbruksområda heller enn til stranda. Overgangen til jordbruk førte med seg ei lang rekkje nye kulturminnekategoriar, mange av dei lokaliserte til historisk innmark.

I bronsealderen vart jordbruket sterkare fundamentert og samfunna synest å verte meir komplekse med varehandel over lange avstandar, metallteknologi og ulik maktfordeling – noko som viser seg i dei store og prangande gravhaugane og gravrøysane frå denne perioden. Sjølv om ein kjenner få rike graver frå fyrste halvdel av eldre jernalder, veit me i dag at dette var ein ekspansjonsfase i jordbruk og busetjing som heldt fram utan opphald frå yngre bronsealder. Frå siste halvdel av den eldre jernalderen kjenner ein til ei mengd gravfunn, og ei rekkje gardsanlegg som sidan har lege øyde.

Rike gravfunn og skattefunn, i tillegg til skriftlege kjelder, kastar lys over den yngre jernalderen med vikingtid. Gardsanlegg er tvert om sær sjeldsynte, truleg fordi ein har hatt kontinuitet i tun frå yngre jernalder gjennom mellomalder og inn i nyare tid. Dette vil seie at husa og tuna frå vikingtid og mellomalder ligg i tunet til den historiske garden, og er slik ofte øydelagde. Med mellomalderen forsvinn dei heidenske gravrituala, og med dei ein viktig arkeologisk kjeldekategori. Mellomalderen utanfor mellomalderbyane og kyrkjestadane er dårleg kjend gjennom arkeologiske kjelder. Folkeauken som prega yngre jernalder heldt fram i mellomalderen, men frå omlag 1300 er det fleire teikn til stagnasjon og tilbakegang. Dette altså før den store krisa med Svartedauden frå 1349 og stadige pestutbrot framover. Pestane førte til eit hundreår med dramatisk nedgang i folketalet. Sjølv om pestane ikkje forsvann heilt før kring 1650, byrja folketalet å stige att noko før 1500. På denne tida låg mange gardar øyde, og nokre vart aldri tekne opp att. I røynda rudde også krisa grunnen for den rivande utviklinga på 1500-talet: jord var billeg og rikeleg og adelen var sterkt svekka.

I tidleg mellomalder, nokre stader kanskje i løpet av vikingtid, endra hus og tun seg: heller enn eitt stort og langt hus, bygde ein mange mindre hus med ulike funksjonar. Ei mogleg årsak var at lafteteknikken kom til, iallfall i våningshusa, og bruk av tømmer gjorde det like greitt å byggje fleire små hus som eitt stort. Våningshuset, eller stova, var typisk tømra, utan glas og med åre eller røykomn, og utan himling i taket, med ei ljore for røyk og lys i taket.

Allereie i vikingtid vart det knapt med jord på Vestlandet. Frå omlag 1150 vart bønder flest leiglendingar hjå dei store jordeigarane kyrkja, kloster og adel. Parallelt med dette vart trælehaldet avvikla. Utover i mellomalderen vart stadig fleire gardar delte opp i stadig fleire bruk. Desse brukarane hadde oftast husa samla i eit felles tun. På gardar med mange bruk fekk ein då det ein kallar *klyngetun*. Deling av einbølte gardar i fleire bruk, førte også til oppdeling av åkrar, bøar og beite, det ein kallar *teigblanding*. Teigblandinga hadde også negative sider som vart betre synleg etterkvart som fenomenet auka. Reiskapane på garden var i stor grad dei same som i yngre jernalder. Ei viktig nyvinning var vasskverna, men det er vanskeleg å vite i kva grad denne fanst utanfor byane, kloster og storgardane. Frå kvernsteinsbrota veit vi at produksjonen av handkverner heldt fram for fullt gjennom mellomalderen. Dei eldste skriftlege kjeldene er for mange bygder av lite verdi, og arkeologiske granskingar av gardstun og hus frå mellomalder er sær sjeldsynte - resultatet vert difor at bygdene fell mellom to stolar i denne perioden.

5.2 NYARE TID

1537 fungerer som ei praktisk grense i kulturminneforvaltinga. Objekt eldre enn 1537 er automatisk freda. For ståande bygg er denne grensa 1649. Nyare tid er tvillaust den bolken med dei raskaste og mest gjennomgripande endringane - materielt og samfunnsmessig. Eit vesentleg bakteppe er den store folkeauken: 1500-talet var ein vekstperiode og henta inn og passerte folketalet frå før Svartedauden. Slutten av 1600-talet bar med seg stagnasjon og nedgang, medan 1700-talet vart ei betring att. Trass i kriseår tidleg på 1800-talet ser ein i dette

hundreåret ein eksplosjon i folketalet, ei dobling frå ein million til to, i tillegg til at nesten ein million utvandra til Amerika.

Den industrielle revolusjonen og det store hamskiftet i jordbruket kan setjast som skiljeveggar mellom det gamle og det nye. Mange stader gjorde ikkje maskinene inntog i sjølve jordbruket før etter siste krigen. I tillegg handla ikkje desse prosessane berre om maskiner og teknologi, dei var også vovne inn i vidare kulturelle, sosiale, politiske og åndelege skifte. I denne samanhengen er fokuset på dei materielle spora som vart sette.

Eitt er at gamle kategoriar vart gjorde i nytt formspråk - våningshusa, uthusa, sjøhusa, kyrkjene, båtane, vart bygde annleis. Folkeauken førte med seg framveksten av husmannsvesenet som nådde eit maksimum kring 1850, og var avvikla kring 1900. Husmannsvesenet førte mellom anna med seg spor av gardsdrift i randsonene kring dei gamle gardane. Den store eigedomsutskiftinga var ein sentral del av hamskiftet, og denne førte mellom anna til ei endring i plassering av hus og tun - gardane med mange bruk hadde hatt felles tun som kunne få nærast landsbypreg. Desse vart no splitta opp med eigne hus på eigne tun med eigne teigar samla kring. Mellom dei første store tekniske nyvinningane på bygdene var oppgangssaga. Men saga plank og bord var framleis dyrt, og det meste av sagbruksproduksjonen vart eksportert. Material kostbart og flytting av hus og oppattbruk av material var vanleg. Utover 1800-talet vart *midtgangshuset* vanleg: eit symmetrisk bygd hus med gong, kjøkken og to stover på kvar side. Innanfor stovene kunne det vere kammers. Ofte har slike hus ein eldre del, den gamle røykstova som bestod av tre rom: gong, stove og kammers. Det symmetriske formspråket har gjort at denne byggjemåten vart kalla «bygde-empire». Mot slutten av 1800-talet og byrjinga av 1900-talet gjorde *sveitsarstilen* sitt inntog og husa større det meir luft og lys vart idealet. Karakteristisk for sveitserstil er store takutstikk, framheving av gavlar og dekorative element med flotte utskjeringar og mønster på eksteriøret.

Eit anna moment er at det kjem nye kategoriar med nye funksjonar. Når det gjeld bygningar er slike som er meinte for nye typar fellesskap viktige. Den nye tida er nettopp prega av framvekst av nye fellesskap: misjonsrørsla, fråhaldsrørsla, målrørsla, lese- og samtalelag og ungdomslag. Og ein ukjend filosof skal ha sagt at: «hus byggjer lag» – ei fellesnemning for desse bygningane er gjerne *foreiningshus*. Eit anna kollektiv som kom til var skulen og skuleklassane. Etter Fastskulelova frå 1860 skulle alle norske born i skule, og skulen skulle i regelen vere ein fastskule og ikkje ein omgangsskule. Og med det sprang ein ny markant bygningstype opp i bygdene: *skulehuset*.

Andre verdskrigen med tysk okkupasjon av Noreg 1940-45 sette merke på Vestlandet - i einskildminne og folkeminne, og i landskapet. Båtar, hus og radioar vart kverrsette av okkupasjonsmakta, sjøfolk vart liggande ute heile krigen, matvarer vart rasjonerte, og nokre miste livet. Det som i særleg grad bringa okkupasjonen tett på folket var etableringa av tyske festningsverk. Krigsminne i form av festningsverk er monumentale og godt synlege kulturminne. Dei er særleg pedagogiske i at føremålet oftast kan lesast og skjønast på staden: kanonstillingar plasserte i terrenget slik at ein kan rette eld mot trafikk langs kommunikasjonsårer. Dei var, og er framleis, kontroversielle med emne som: lokal bistand til arbeid på festningane og norske jenter som heldt seg med tyske soldatar på festningane. Festningsverka er eit viktig kompliment til andre kjelder og anna kunnskap om andre verdskrigen. Det må også understrekast at krigsminne er av særleg nasjonal og internasjonal interesse. Festung Norwegen, og slik ein del av Atlantikwall (Atlantehavsvollen) som strakte

seg frå Nordkapp til Biscaya. Det er ei sterkt aukande interesse for festningsverka i Noreg og i Europa, som viser seg i ei rekkje nye forsking- og dokumentasjonsprosjekt.

5.3 LOKALHISTORISK BAKGRUNN

Ellingsøya ligg rett nordaust for Ålesund og er ein del av Ålesund kommune. Det bur kring 2850 menneskje på øya og busetnaden er hovudsakleg konsentrert til områda Myklebust, Hoffland-Hovlia, Årseth og Brendehaugen.

Då isen trakk seg tilbake etter siste istid vart det gode tilhøve ved kysten for jakt, fangst- og fiske. Slik var det også på Ellingsøya, arkeologiske undersøkingar gjort hausten 2025 har avdekka fleire lokalitetar frå steinalder.

Gjennom yngre steinalder og bronsealder endra lokaliseringsfaktorane seg og stader som også hadde gode tilhøve for å drive med jordbruk vart attraktive. Det er ikkje kjent mange funn frå denne perioden på Ellingsøya, men på Myklebust, på sørsida av øya, er her registrert to lokalitetar med dyrkingslag som er datert bronsealder-jernalder (ASK 214018-1 og 214019-1). Vidare er det ein lokalitet på Slotsvik med funn av kokegroper, spor etter hus og mogleg kulturlag frå eldre bronsealder (ASK 178852-1). Truleg er her langt fleire spor frå denne perioden enn det som er kjent.

På Ellingsøya er her registrert ei rekkje gravminne og bautasteinar. Dei fleste er frå jernalder, men nokre kan vere frå bronsealder. Dei mange gravminna kan vere eit teikn på at øya hadde gardar med både makt og rikdom. Øya låg gunstig til for ferdsel mellom fjord og kyst og dei mange gravminna er strategisk plasserte ved sjøen med godt utsyn over, samt innsyn frå, sjøen. Mot slutten av jernalderen kan Ellingsøya ha vore ein del av det større maktområdet *Borgundkaupangen*, eit av dei viktigaste handels- og maktsentera på Nordvestlandet.

Kombinasjonen av fiske og jordbruk var den vanlegaste levevegen fram til første halvdel av 1900-talet, på Ellingsøya, så vel som for dei fleste fjordbygdene på Sunnmøre. Det var få som braut dette gamle mønsteret. Det var hovudsakleg fisket bøndene tente pengar på, men i dårlege fiskeår var garden viktig for ein stabil og sikker økonomi (Grytten 2000:17-18). Fram til slutten av 1800-talet hadde dei fleste gardane på Ellingsøya den gamle ordninga med teigblanding og fellestun (Øvrelid 2000:12). Mange av gardstuna har bevarte SEFRAK-registrerte bygningar, og ved sjøen er fleire av dei gamle nausta bevart.

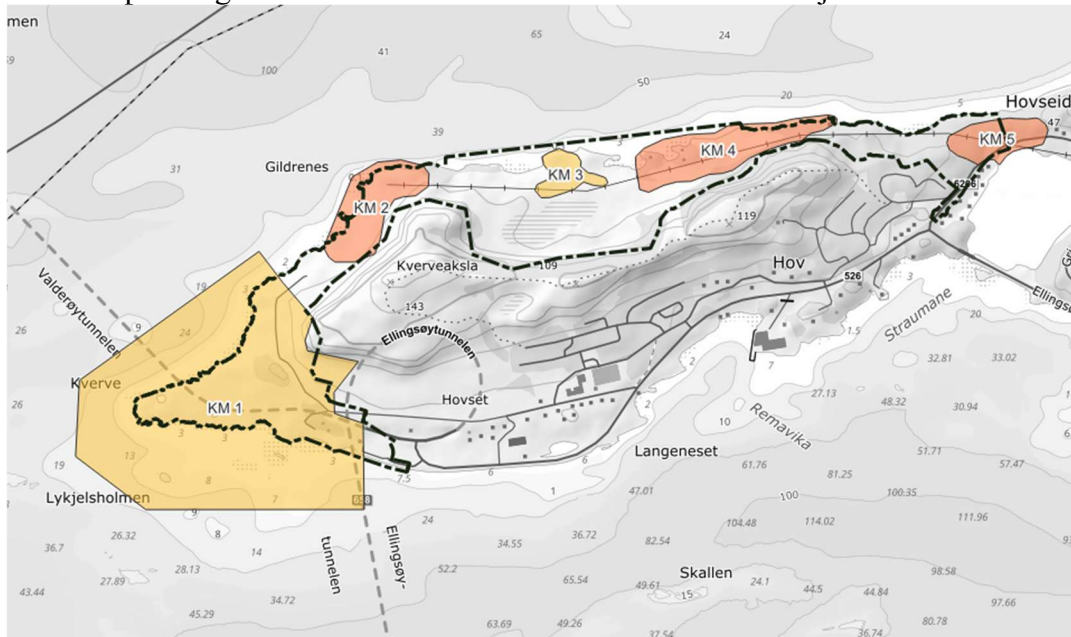
Det mest tradisjonsrike fiske var *vårtorskefisket* frå byrjinga av februar og framover mot påske. Her var fisket i Borgundfjorden viktig. Elles var det vanleg å vere med på *storsildfiske* på vinteren, og på sommaren gjekk båtane ut på Storegga for å fiske etter torsk og hyse.

Heilt frå slutten av 1600-talet har det vore drive med foredling av fisk- frå fersk fisk til klippfisk på Ellingsøya. I byrjinga var dette mest til eige bruk, det var ein fin måte å konservere fisken på. Utover 1800-talet auka eksporten av klippfisk og frå 1900-talet vart tørking av fisk ei viktig attåtnæring på Ellingsøya. Oppdragsgjevarane var fiskegrosserarar frå Ålesund, dei leverte saltfisk til tørking på våren og henta den ferdig tørka klippfisken ut på sommaren. Tørkinga gjekk føre seg på berg og på steinplattingar og somme sette opp klippfiskhjellar (Grytten 2000:19). I Askeladden er det lagt inn fleire slike *klippfisktørkeplassar*, mellom anna i Slotsvik, gnr. 151/8. Lokalitetane er utan vern og er lagt inn av Ålesund kommune, truleg i samband med utarbeiding av kulturmiljøplan.

På 1920-talet kom det første tilløpet til industri på øya med Sildemøljefabrikker på Lorgja (Aalesund sildeoljefabrikk) og Sperre Mekaniske Verkstad (Øvrelid 1973:23). Elles vaks her etter kvart opp fleire og større sjøbuer til mottak av- og foredling av fisk, særleg på sørsida av øya. I byrjinga var fiskeribedriftene hovudsakleg knytt til klippfisktørring, men i seinare tid er det eit større mangfald i bedriftene (Grytten 200:6). Nokre av bedriftene er registrert i Askeladden, som Brødr. Aarseth AS som vart etablert i 1946 (ASK 301263-0) og Matias Bjørge AS som vart etablert sommaren 1962 (ASK 301264-0).

6. KULTURMILJØ OG VERDIVURDERING

Innanfor plan- og influensområdet er det definert fem kulturmiljø.

Figur 7. Oversyn over verdi og kulturmiljø. Svart stipla linje er plangrensa.

6.1 KM 1 HKB 30/976 ELLINGSØ

- Type kulturmiljø: forsvars- og krigsminne
- Avgrensing: lokalitetsavgrensing

Det var få krigshendingar på Sunnmøre dei første dagane etter 9.april. I Ålesund førebudde dei seg til det som skulle komme gjennom mobilisering, evakuering og rasjonering av matvarer og anna. Mot slutten av april vart byen utsett for fleire bombeangrep som medførte store øydeleggingar (Flatmark og Grytten 1988:24-83). Den 15.juni kom dei første tyske troppane til Ålesund og alt frå juli byrja dei arbeidet med å bygge eit kystbatteri for den tyske marinen på Tueneset. Ålesund hamn var ein av dei viktigaste tyske konvoihavnene i Norge og det vart anlagt tre kystbatteri i Ålesund; Marinens batteri på Tueneset og to batterier som høyrde til hæren på Stavneset og Kverve. I tillegg vart det utplassert eit stort tal luftvernkanonar av mindre kaliber langs strekninga frå Slinningsodden til Sørneset ([1940-1945 | Tueneset Kystfortforening](#)).

I byrjinga var bygginga av batteria meir tilfeldig, men utover 1942 vart det meir planmessig utført, det vart utsendt ordre frå Overkommando Wermacht. Her heitte det at «de kystområder ved Ishavet, Nordsjøen og Atlanterhavet, som var kontrollert av Tyskland skulle utbygges med en ny «vestvold» - den såkalte – Atlanterhavsvollen -». Ei kyststrekning på om lag 5000 km, frå Nordkapp til Biscaya, med ein samanhengande kjede av forsvarsanlegg (Flatmark 1994:5).

I mars 1942 vart utbygginga sett i gang for fullt, den tyske okkupasjonsmakta frykta no allierte invasjonforsøk, ei frykt som vart forsterka med, til dømes, raida mot Måløy og

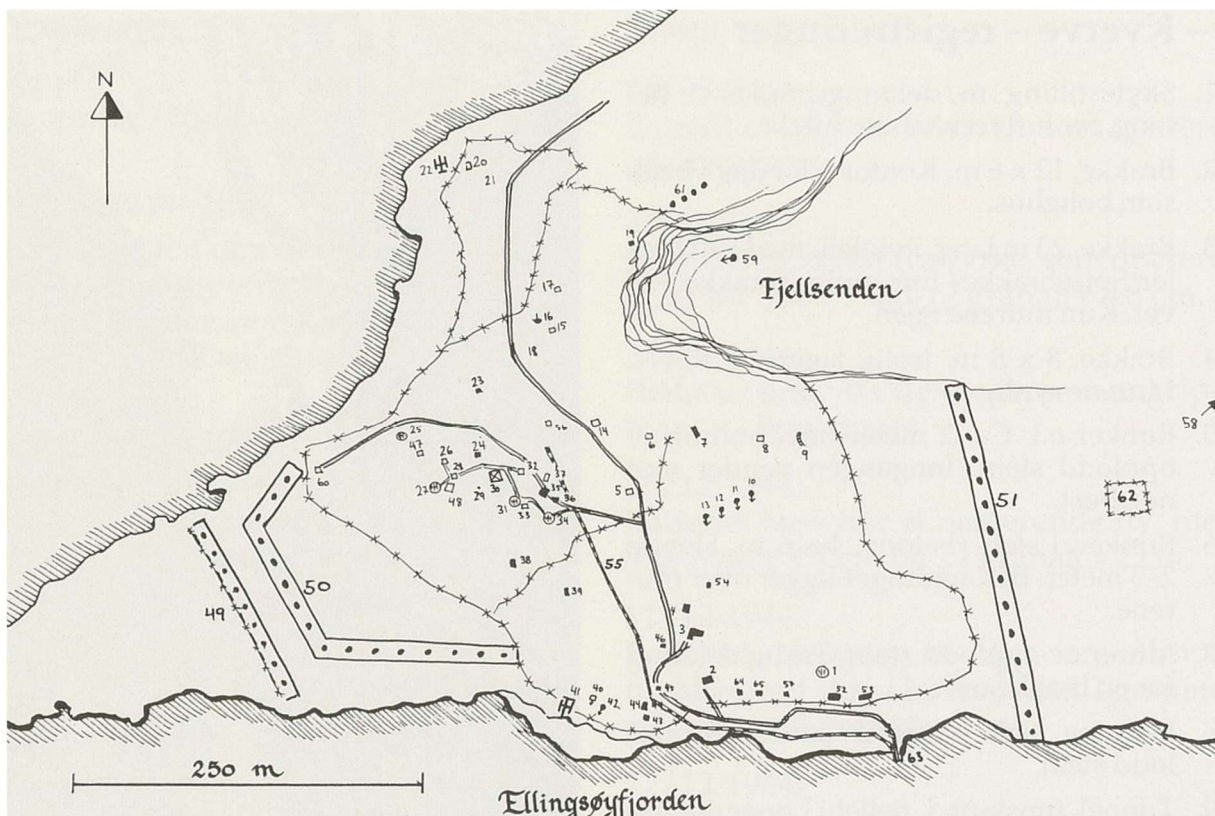
Lofoten. Som følgje av dette vart det anlagt fire nye batteri på Sunnmøre, deriblant Kverve kystbatteri på Ellingsøya (ibid).

Kverve kystbatteri

Batteriet var eit såkalla Hærkystbatteri og fekk betegnelsen HKB 30/976. Batteriet var underlagt Artillerigruppe Ålesund og skulle sikre det nordlege hamneområdet i Ålesund, samt innseglinga til Grytafjorden og Ellingsøyfjorden.

Boka *Sunnmøre i Festung Norwegen* (Flatmark 1994) gjev ei god oversikt over anlegg innanfor kystbatteriet og Jan Olav Flatmark listar opp følgjande byggverk:

- Brakker: 13
- Bunkerar: 16
- Bygningar: 4
- Tunnelar: 1
- Kanonstillingar: 7
- Skytestillingar: 7
- Lyskastarstillingar: 2
- Minefelt: 2
- Dverse: 7

Figur 8. Skisse over Kverven kystbatteri (Flatmark 1994:118).

Kystbatteriet dekkjer eit stort område og omfattar mange og varierte enkeltminne. Den godkjente områdeplanen Kverve-Hoffland, planID 15042013000765 og kommunedelplan for Hamsundsambandet, planID 15042012001317, kjem innanfor lokalitetsavgrønsinga i sør og

søraust. Elles ligg enkeltminna i opphavleg terreng, utan andre moderne inngrep enn turvegar. Kanonstilling nr. 1 og skytestillingane nr. 10-13 (på verdi- og registreringskartet) er verna med omsynsone i reguleringsplan Kverve-Hoffland. Ein realisering av Hamnsundsambandet slik kommunedelplanen ligg føre, vil medføre veg og tunnelinnslag i den sørlege delen av kystfortet og direkte konflikt med enkeltminne nr. 44, restar av murar etter mannskapsbrakke (Engedal 2015). Det er mykje vegetasjon innanfor kystbatteriet og nokre av enkeltminna står i fare for å bli skada/øydela på grunn av dette.

Kulturavdelinga ved Møre og Romsdal fylkeskommune var på synfaring den 21.03.2014 i samband med arbeidet med områderegulering for Kverve, Hoffland og Hoffshaugen. Her omtalar dei enkeltminne og framhevar einskilde grupperingar. Under følgjer ei skildring av enkeltobjekt og/eller grupperingar som er ligg tett på planlagt tiltak i denne planen. Skildringa er ei samanfatting av informasjon frå synfaringsnotatet frå Møre og Romsdal fylkeskommune (2014B), *Sunnmøre i Festung Norwegen* (Flatmark 1994), supplert med våre observasjonar frå synfaringa den 01.12.25.

Nr. 2, 64, 65, 57, 52, 53, 1, 43 og 44

Nr. 2: kontorbrakke som har vore i bruk som bustad. Vindauge, kledning og takteking har vore skifta ut. Stor skjermende steinmur for vestenden av bygningen.

Nr. 64: usikker på om dette er ei brakke frå krigen, i tilfelle mykje ombygd, eller om den er reist seinare.

Nr. 1: kanonstilling med dekningsbunker, vender sørover mot Ellingsøyfjorden og har dekt fjordområdet lengst aust. Intakt.

Nr. 65, 57, 52 og 53 er fjerna og det er ingen spor etter desse.

Sør for nr. 2 og 64 er eit eldre naust (ikkje registrert i SEFRAK) og opphavleg strandlinje.

Nr. 43 og 44 er, henholdsvis, stilling for el-aggregat, restar etter steinmurar og små restar etter grunnmurar frå mannskapsbrakke.

Figur 9. Nr. 2, brakke, vernemur til venstre for bygningen.

Figur 10. Nr. 64, mogleg brakke, sett mot nord.

Figur 11. Nr. 1, kanonstilling.

Nr. 45, 46, 3 og 4

Nr. 54 er fjerna, ingen spor etter denne.

Nr. 46 er restar frå grunnmur til ei hytte. Murane er låge og delvis øydelagde ringmur-fundament.

Nr. 3 og 4 er markerte bygningsrestar etter, henholdsvis, ei forsamlings/spisebrakke og, truleg, ei lagerbrakke. Vest for bygningsrestane er det lødd opp ein høg vernemur og her er nokre andre og mindre spor frå anlegget i nærområdet, mellom anna ei trapp, omtrentleg markert med på verdikartet som K 1. Nr. 3 og 4 ligg sentralt i den vestre halvdelen av planområdet og utgjer ein avgrensa del av fortet med sentrale funksjonar i anlegget. Den høge vernemuren er karakteristisk (Møre og Romsdal fylkeskommune 2014B)

Figur 12. Nr. 3 med vernemur i bakkant. Tatt mot vest.

Figur 13. Nr. 4 sett mot nordvest.

Figur 14. Nr. 46 Sett mot sør/sørvest.

Figur 15. Trapp, omtrentleg markert som K 1 på verdikartet. Til høgre ser ein deler av vernemuren vest for nr. 3 og 4.

Nr. 39

Truleg murar etter brakke, ser ut til å ha hatt inngang frå aust. Trapper i bakkant.

Figur 16. Murar etter brakke, nr. 39, Tatt mot sørvest.

Nr. 5

Opplødde murar etter ein bunker, ligg litt for seg sjølv midt i fortet. På utsida er det fylt opp med masse slik at han teiknar seg som ein haug i landskapet.

Figur 17. Murar etter bunker, nr. 5. Tatt mot vest.

Nr. 25-37 og 47-48

Den største konsentrasjonen av enkelminne, objekta heng meir eller mindre saman i eit nettverk av løpegraver. Objekta omfattar ei rekkje bunkerar, inkludert ammunisjonslager og kommandobunker, kanonstillingar og brakker for mannskap. Strukturen har hatt ein tett brukssamanheng, og det intakte nettverket har stor formidlingsverdi. Spora etter mannskapsbrakkene er mykje rasert, men kanonstillingane, bunkerar og løpegravene er eit intakt nettverk. Heile anlegget er i stor grad støypt i betong, men den øvste delen av løpegravene er delvis mura i stein eller grave ut naturleg i terrenget (Møre og Romsdal fylkeskommune 2014B).

Av enkeltminna i denne grupperinga er det nr. 36, 37 og 34, samt løpegrav, som ligg nærast alternativet med tilkomstveg i vest.

Nr. 36 er restar etter mannskapsbrakke; opphavleg ein bygning av stein / jord / treverk, 5 x 7 meter. Låg nede i ei grop, i dag rasert, men er her restar etter mur/stein.

Nr. 37 er ein dekningsbunker for 4-6 mann.

Nr. 34 er ei kanonstilling 8.8 cm Flak.

System med løpegraver; nokre mura i betong, nokre i delvis naturstein og nokre er grave ut naturleg i terrenget.

Figur 18. Nr. 36, restar etter mannskapsbrakke.

Figur 19. Nr. 34, kanonstilling 8.8 cm Flak.

Figur 20. Oppmura løpegrav, delvis i betong og naturstein, sett mot sørvest.

Nr 23

Tre veggjar med opplødde steinmurar etter ei brakke, opning mot aust

Nr. 15, 16 og 17

Nr. 15: Bunker med utkikspunkt, delvis støypt, delvis opplødd, ligg nede i bakken

Nr. 16: Stilling for lyskastar, halvrund, kantar opplødd av stein

Nr. 17: Bunker oppmura i stein, murane er mykje rasert.

Figur 21. Bunker med utkikspunkt, nr. 15.

Figur 22. Stilling for lyskastar, nr. 16.

Figur 23. Bunker oppmura i stein, nr. 17.

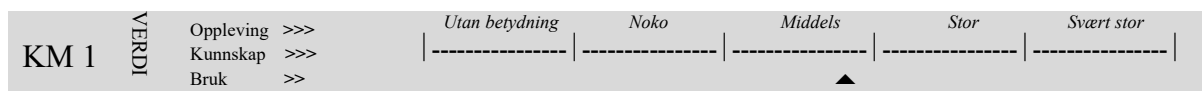
Verdivurdering

Dei fysiske spora etter 2.verdskrig er viktig for forståinga av kva dei som levde i Norge under okkupasjonen opplevde og dei bidreg til at forteljinga vert haldt levande.

Kystbatteriet er med i regional delplan for kulturminne i Møre og Romsdal og har vernestatus som regionalt verneverdig. I synfaringsnotatet uttalar fylkeskommunen: *Dei fysiske spora etter fortet har interesse både punktvis og som ein heilskapleg struktur der anlegget sine ulike brukselement dannar eigne mønster ut frå plasseringa i landskapet og innbyrdes brukssamanheng.* Deler av kystbatteriet er godt bevart og ligg i, med unnatak av lengst søraust sør (godkjende arealplanar) i opphavleg terreng, med få større moderne inngrep.

Kystbatteriet er ein del av eit større system av tyske forsvarsverk langs norskekysten og sørover i Europa. Ellingsøy kystbatteri har monumentale og godt synlege enkelminne. Fleire av objekta er særleg pedagogiske i at føremålet kan lesast og skjønast på staden; som kanonstillingar plasserte i terrenget slik at ein kan rette eld mot trafikk langs sjøen.

Samla er kulturmiljøet vurdert ha middels verdi.

Enkeltminne ID (for kartfesting sjå side 60)		KULTURMILJØ 1			Verne-status	
ASK ID	227363-1	Ellingsøy, HKB 30/976	Arkeologisk minne	Krigsminne-lokalitet	Regionalt verneverdig	
K 1						Rest av trapp

6.2 KM 2 GILDRENESET

- Type kulturmiljø: arkeologiske kulturmiljø i utmark med automatisk freda kulturminne og yngre kulturminne
- Avgrensing: konsentrasjon av lokalitetar/enkeltminne

Automatisk freda kulturminne

Innanfor kulturmiljøet er det registrert tre steinalderlokalitetar. Lengst sør er Kverve 1, ASK 336878-0, her vart det gjort til saman 25 funn fordelt på ti prøvestikk. Lokaliteten ligg i eit rasområde og det var vanskeleg å få oversikt over korleis prøvestikka hang saman i ein lokalitet. Mogleg er det snakk om fleire små og korte besøk.

Kverve 2, ASK 336968-0, er ein sikker, samanhengande buplass på rullesteinstrand. Her vart det gjort 80 funn fordelt på 5 prøvestikk.

Kverve 3, AS 337206-0, er også ein sikker buplass, denne er stor med 124 funn fordelt på 17 prøvestikk. Her kan ein rekne med at ein, ved ei eventuell utgraving, kan finne strukturar som

teltringar og tufter. Det djupaste prøvestikket hadde funn på 80 cm djupne. Det vart registrert kulturlag på lokaliteten med funn av bein og hasselnøttskal. Det er mogleg at denne lokaliteten har fleire fasar.

Nyare tids kulturminne

På Gildreneset står ei fyrlykt (S1 på verdikartet), denne vart oppført i 1923 og fungerer enno som ledelykt for innseglinga til Ålesund via Ellingsøyfjorden. Ved sidan av fyrlykta står oljebuda. Ved sjøen er eit fortøyingfeste ([Kystreise](#)).

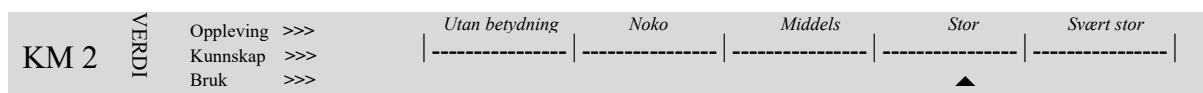
Verdivurdering

Steinalderlokalitetane er kjelder til kunnskap om ein tidsperiode utan skriftlege kjelder. I alle fall to av dei tre lokalitetane, er sikre, samt funnrrike, buplassar som truleg inneheld mykje informasjon. I Kverve 3 er det bevart kulturlag med organisk materiale. Steinalderlokalitetane har høg kunnskapsverdi.

Fyrlykta er ein del av kystfyrnettet som vart bygd ut på byrjinga av 1900-talet for å sikre trygg ferdsel langs den vêrutsette Mørkysten og såleis eit viktig element i historia om sjøverts samferdsel og tiltak som vart gjort for å gjere ferdsla tryggare.

Heile kulturmiljøet ligg i eit landskap som i stor grad er urørt av større tekniske inngrep. Samanhengen mellom enkeltminne og landskapet er lett å lese - sjølykta syner veg til sjøfarande og steinalderlokalitetane, som oftast var strandbundne, ligg i kort avstand til, og med flott utsyn over, havet.

Samla er kulturmiljøet vurdert å ha stor verdi (dei høgaste verdiane er knytt til steinalderlokalitetane).

Enkeltminne ID		KULTURMILJØ 2			Verne-status	
ASK ID	336878-0	Kverve 1	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	336986-0	Kverve 2	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337206-0	Kverve 3	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
S 1						Fyrklykt

Figur 24. Utsyn over ASK 336878-0, tatt mot sør.

Figur 25. Fyrlykt, tatt mot nord.

6.3 KM 3 STEINALDERLOKALITETAR

- Type kulturmiljø: arkeologiske kulturmiljø i utmark med automatisk freda kulturminne
- Avgrensing: konsentrasjon av lokalitetar

Automatisk freda kulturminne

Kulturmiljøet består av fire, funnfattige, lokalitetar frå steinalder:

- Kverve 4, ASK 337213-0: fire funn fordelt på tre prøvestikk
- Kverve 5, ASK 337208-0: fire funn fordelt på tre prøvestikk
- Kverve 6, ASK 337220-0: tre funn fordelt på tre prøvestikk
- Kverve 7, ASK 337276-0: tre funn fordelt på tre prøvestikk
- Kverve 8, ASK 337237-0: eitt funn fordelt på eitt prøvestikk

Verdivurdering

Det er gjort få funn i alle dei fem steinalderlokalitetane, dette reduserer kunnskapsverdien noko. Kulturmiljøet ligg i eit landskap som i stor grad er urørt av større, tekniske inngrep. Samanhengen mellom kulturmiljøet og landskapet er lett å lese. Steinalderlokalitetar låg oftast ved strandkanten - kulturmiljøet ligg enno i nær tilknytning til, og med godt utsyn over, havet.

Samla er kulturmiljøet vurdert å ha middels verdi.

KM 3	VERDI					
		Oppleving >>>	Utan betydning	Noko	Middels	Stor
		Kunnskap >>	-----	-----	-----	-----
		Bruk >>			▲	

Figur 26. Oversiktsbilde, KM 3 er i området ved neset som stikk ut i sjøen, hovudsakleg nord for kraftlinja. Sett mot aust.

Enkeltminne ID		KULTURMILJØ 3			Verne-status	
ASK ID	337213-0	Kverve 4	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337208-0	Kverve 5	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337276-0	Kverve 6	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337220-0	Kverve 7	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337237-0	Kverve 8	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	

6.4 KM 4 SANDVIKANE / BRATTSTØ

- Type kulturmiljø: arkeologiske kulturmiljø i utmark med automatisk freda kulturminne og yngre kulturminne
- Avgrensing: konsentrasjon av lokalitetar/enkeltminne

Automatisk freda kulturminne

- Kverve 9, ASK 337243-0: eitt funn fordelt på eitt prøvestikk
- Kverve 10, ASK 337248-0-0: åtte funn fordelt på fem prøvestikk (nokre av funna er usikre)
- Kverve 11, ASK 337256-0: to funn fordelt på to prøvestikk
- Kverve 12, ASK 337264-0: ni funn fordelt på fire prøvestikk
- Kverve 13, ASK 337268-0: er ein større lokalitet med 48 funn fordelt på fem prøvestikk. Avgrensinga er noko usikker på grunn av rasmassar i sør og vegetasjon i aust.

Nyare tids kulturminne og kulturlandskap

I Sandvikane er det to fritidseigedomar. Bruk nr. 32 vart skilt ut i 1955 (Matrikkelen), men eigdommen har ein lenger historie som landsted. Statslosen Rudolf Ervik og kona hans Olaug, flytta til Ålesund frå Trondheim vinteren 1927. Dei såg seg ut Sandvikane som ein ideell stad å ha ein fritidseigedom. I rolege periodar på sommaren var dei her og bygde opp hytte og støypte brygge. Her fiska dei, jakta på sjøfugl og dyrka grønsaker. Denne fritidseigedomen er også knytt til hendingar under 2. verdskrig. Hytta er markert som S 2 på verdikartet

Under den 2. verdskrigen vart Rudolf Ervik bedd av losoldermannen i Ålesund, på vegne av tyske styresmakter, om å møte som los. Det motsette Ervik seg, og ignorerte brev og andre meldingar, for så å flytte ut på fritidseigedomen sin på Kverve. Sommaren 1941 sendte Gestapo to norske politimenn for å arrestere statslosen, pågripinga vart dramatisk og den norske politimannen, Osnes, vart treft av skot, avfyrt av Ervik, og døyde seinare. Ervik vart seinare arrestert, men unngjekk dødsstraff ved å spele sinnsjuk. Han vart sendt til Vollen kretsfengsel i Trondheim og var der til krigen tok slutt. Politimann Osnes, som vart drepen i det første forsøket på å arrestere Ervik, var motstandsmann og medlem av Torsvikgruppa,

som hjelpte folk å flykte til England (Sunnmørsposten 07.04.18). Hendinga er omtala i boka Englandsfarten av Ragnar Ulstein.

Fritidseigedomen er godt bevart og består av hytte, naust, uthus og kaianlegg ved sjøen. I følgje avisartikkelen i Sunnmørsposten den 07.04.18, er det gjort lite endringar på hytta sidan 1941.

Det har ikkje lukkast å finne opplysningar om hytta på bruk nr. 1 (markert som S 4 på verdikartet), men ho er på det eldste ortofotoet over området, frå 1957. I tillegg til hytta, er her eit ståande naust (S 5), med kraftige grunnmurar av naturstein i betong, og ein slags frittstående kjellar, bygd av naturstein i betong (S 6). Naustet og kjellaren er knytt saman med murar av naturstein i betong. Opp til plataet der hytta ligg, er der ei trapp i betong. Om lag 30 meter aust for hytta er ein utedo (S 7), i tilknytning til denne er ein oppmura firkant.

I terrenget rundt dei to hyttene er her oppmura terrassar, truleg nytta i samband med dyrking, to firkanta kar av betong, eit naust til (S 3) og fleire båtopptrekk i strandkanten.

Brattstø er ei vik med eit naust og ein molo/bryggje. Naustet er på eldste ortofoto over området, frå 1957, bryggja/moloen, som er av betong, kan sjåast på ortofoto frå 1995. Naustet har pulttak, som dei tre nausta i Sandvikane. Markert som S 8 på registreringskartet.

Verdivurdering

Dei største verdiane i kulturmiljøet er knytt til dei automatisk freda kulturminna frå steinalder. Fleire av lokalitetane er relativt små og funnfattige, men ASK 337268-0, som ligg lengst mot aust, er ein større, og sikker, lokalitet.

Fritidseigedomane har lokal verdi, særleg fritidseigedomen, bruk nr. 32, som det er knytt ei historie frå 2. verdskrig til. I tillegg er, i alle fall denne, ein representant for den tradisjonen det var at byfolk frå Ålesund reiste på sommarferie på landet; anten på eigne landsted eller hos familie på gardane.

Samla er kulturmiljøet vurdert å ha stor verdi.

KM 4	VERDI		Utan betydning	Noko	Middels	Stor	Svært stor
		Oppleving >>>					
		Kunnskap >>>	-----	-----	-----	-----	-----
		Bruk >>>				▲	

Figur 27. S 2, fritidseigedomen, gnr. 147/32. Sett mot aust.

Figur 28. Hytta i Sandvika, med kaianlegg, til høgre i bildet. Biletet er tatt den 29.04.1940 etter at tyske fly hadde bomba tankanlegget på Bjørnøya i Haram. Biletet er henta frå artikkel i Sunnmørposten (07.04.18), foto: privat.

Figur 29. S 3, naust inst i vika mellom fritidseigedomane S 2 og S 3. Sett mot aust.

Figur 30. Betongkar, ukjent alder og funksjon.

Figur 31. S 4, fritidsbustad på bruk nr. 1. Sett mot vest.

Figur 32. Naust, S 5 (bruk nr. 1), eit båtopptrekk til høgre for naustet. Sett mot aust.

Figur 33. S 7, utedo til venstre og oppmura terrassar. Sett mot aust.

Enkeltminne ID		KULTURMILJØ 4			Verne-status	
ASK ID	337243-0	Kverve 9	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337248-0	Kverve 10	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337256-0	Kverve 11	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337264-0	Kverve 12	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337237-0	Kverve 8	Arkeologisk minne	Bosetning-aktivitetsområde	Automatisk freda	
S 2						Hytte på , gnr. 147/32
S 3						Naust
S 4						Hytte på gnr. 147/1
S 5						Naust
S 6						Frittstående kjellar?
S 7						Utedo
S 8						Naust, Brattstø

6.5 KM 5 HOVSEIDET, DRAGET

- Type kulturmiljø: gardsmiljø og andre kulturmiljø knytt til landbruk
- Avgrensing: konsentrasjon av enkeltminne

Lengst aust på garden Hovseidet er øya så smal at her er berre eit belte på om lag 140 meter med land mellom Ellingsøyfjorden (Eidsvågen) og Grytafjorden, eit typisk *eid*. Området heiter *Draget*, noko som kan indikere ein tradisjon for å ha drege båtar over land her.

Automatisk freda kulturminne

Under den arkeologiske registreringa i haust vart det registrert to lokalitetar frå steinalder, Kverve 14, ASK 337273-0 og Kverve 15, ASK 3337274-0, begge vert rekna som sikre lokalitetar. Kverve 14 har 12 funn fordelt på tre prøvestikk. Her vart det også gjort funn av kol og mogleg keramikkskår. Kverve 15 har sju funn i eitt prøvestikk.

Lengst aust i kulturmiljøet er det registrert tre gravminne, alle frå bronse- eller jernalder. ASK 66677-1 ligg lengst mot vest og er ei gravrøys, datert til eldre jernalder. Ein steingard går langs røysfoten i sør og det er teke ein del stein frå gravrøysa til denne. I grava skal det ha vore funn av skjelettrestar. ASK 6662 er eit gravfelt, bestående av to gravrøyser frå bronse- eller jernalder. I gravrøysa lengst mot vest, er det tatt mykje stein til bygging av steingard.

Røysene ligg høgt i terrenget, og utan vegetasjon, er her godt utsyn både nordover til Grytafjorden og sørover til Eidsvågen/Ellingsøyfjorden. I dag er området skogklegg, og mykje lyng og mose i rundt røysene.

Nyare tids kulturminne og kulturlandskap

Ved sjøen er eit naust som er registrert i SEFRAK id nr.1504-0048-034, dette er bygd på 1800-talet, 4.kvartal. Ved naustet er ein steinvôrr. Saman dannar dette eit fint sjøbruksmiljø.

Her er fleire steingardar innanfor kulturmiljøet. Like aust for ASK 337274-0 er ein kraftig steingard, mogleg innhegning. I dag ligg denne steingarden i relativt tett skog.

Verdivurdering

Kulturmiljøet har stor tidsdjupne med spor etter steinalder og bronse/jernalder, samt jordbruksminne frå nyare tid i form av naust, kulturlandskap og steingardar/innhegning. Gravminne er synlege kulturminne som har høg kunnskap- og opplevingsverdi. Dei to steinalderlokalitetane er ikkje synlege på markoverflata, men har ei lett lesbar lokalisering på eidet, nær to naturlege hamner. Dei ulike enkeltminna inngår i ein fin samanheng, og nord for Kveldsolvegen, ligg dei i eit landskap utan større moderne inngrep.

Samla er kulturmiljøet vurdert å ha stor verdi.

KM 5	VERDI	Uten betydning Noko Middels Stor Svært stor									
		----- ----- ----- ----- -----									
		Oppleving >>>									
		Kunnskap >>>									
Bruk >>>											
										▲	

Figur 34. Innhegning/steingard, med opning for sti gjennom.

Figur 35. Naust, SEFRAK id nr.1504-0048-034. Gravminna ligg på ein rygg i terrenget, til høgre i biletet. Sett mot nordaust.

Figur 36. Gravminne i ASK 6662, sett mot sørvest.

Enkeltminne ID		KULTURMILJØ 5			Verne-status	
ASK ID	66677-1	Fetts fk.nr.1	Arkeologisk minne	Gravminne	Automatisk freda	
«Beskrivelse Røysa er uklårt markert langs kantane, kring 8-10 m i tv.m., godt 1 m høg. Svært mykje av steinane i røysa er nytta i steingarden som går langs røysfoten i S. Berre V for sentrum står det att ein skalk som er heller urøyvd. Eine sidehella i ei kiste som har vore orientert O-V står att i sentrum. Hella er no mykje tilgrodd med torv og lyng, men tykkjest vera kring 1,2 m lang og 40-50 cm høg. I snittkanten på den attståande skalken kan ein sjå at røysa har vore bygd av 20-30 cm store steinar/blokker. Røysa er heilt tilgrodd med mose og lyng. I vestkant veks eit stort rognetre.»						
ASK ID	6662	Fetts fk.nr.2/1-2	Arkeologisk minne	Gravfelt	Automatisk freda	
«Beskrivelse Røysa fk.nr. 2/1 ligg heilt i kanten mot det grasvaksne eidet på ein låg knaus. Røysa er 12 m i tv.m. , men bortsett frå den austlege kanten er det no mest berre tufta att då steinane er brukte i steingardar som møtes på tufta. Røysa har vore bygd av 30-50 cm store steinar/blokker. I yufta veks det to store bjørker og ein heil del kratt. Steinane er mose og grasvaksne. Røysa fk.nr. 2/2 ligg på ein knaus 15 m OSO for 1. Røysa er 10 m i tv.m. og 1 m høg. Ho er noko utkasta mot SV og det er eit sår i No-re kant. Kring kantane er ho mose-og lynggrodd, men utkastet og midtre delen ligg steinane/blokkene, 20-40 cm store, idagen. Dei er til dels mosegrodd. Kring kantane på røysa veks to bjørker og eit rognetre, samt ein del kratt.»						
ASK ID	337274-0	Kverve 15	Arkeologisk minne	Bosetning- aktivitetsområde	Automatisk freda	
ASK ID	337273-0	Kverve 14	Arkeologisk minne	Aktivitetsområde	Automatisk freda	
SEFRAK	1504-0048-034	Naust				Datering: 1800-talet, 4. kvartal

7. PÅVERKNAD- OG KONSEKVENSVURDERING

Påverking og konsekvens av tiltaket vert vurdert opp mot 0-alternativet, dagens situasjon i området og forventa utvikling, som per definisjon har *ubetydeleg endring* og *ubetydeleg konsekvens*. 0-alternativet omfattar godkjende arealplanar, relevant for dette fagtema:

- Kverve-Hoffland områdeplan, planID 15042013000765
- Eidsvågen småbåthavn, planID 1504338
- Kommundelplan for Hamsundsambandet, planID 15042021001317, vedtatt 29.08.2019

I dette kapittelet vert påverknad- og konsekvens for kvart enkelt kulturmiljø vurdert. I kapittel 8 vert det gjort ei samanstilling av konsekvensar for, og rangering av, dei ulike alternativa.

7.1 KM 1 HKB 30/976 ELLINGSØ

Alt. 2, byggingstrinn 1, tilkomst frå vest og alt. 4, full utbygging, tilkomst frå vest

Tilkomstveg, alternativ vest, er planlagd gjennom kystbatteriet. Det vert direkte konflikt med enkelminne nr. 64, 2 og 46. Av desse er det nr. 2 som har størst verdi. Det er den einaste bygningen som står att og sjølv om det er bytt takteking, vindauge og kledning, er hovudforma på bygningen er intakt.

Nr. 3 og 4 vil bli bevart, men vert liggjande inneklemt mellom nye tilkomstvegar og eksisterande turveg. I området rundt nr. 3 og 4 er det fleire mindre spor, mellom anna ei trapp, K 1. Det blir direkte konflikt med denne.

Det blir nærføring til den viktigaste og største samlinga med enkeltminne, nr. 25-37 og 47-48, men ikkje konflikt med enkeltminne. Alternativet medfører også nærføring til nr. 15, 16 og 17. Lyskastarstillina er den einaste av sitt slag på Kverve og kompletterer anlegget når det gjeld ulike brukselement i kystfortet.

Vidare vil tilkomstvegen skape ein barriere mellom objekta som hamnar på kvar si side av vegen og medføre auka støy, samt negativ visuell påverknad.

Grad av påverknad er vurdert til sterkt forringa.

KM 1	VERDI	Ubetydeleg verdi Noko verdi Middels verdi Stor verdi Svært stor verdi						
KM 1	PÅVERK	Forbetra Ubetydeleg endring Noko forringa Forringa Sterkt forringa/Øydelagt						
KM 1	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--	---	----
		Middels negativ konsekvens (--)						

Alt. 1 og alt. 3 er ikkje relevante for dette kulturmiljøet.

7.2 KM 2 GILDRENESET

Alt. 1, byggetrinn 1, tilkomst frå aust

ASK 337206-0, innanfor KM 2, vert liggjande kring 75 meter frå den vestlege grensa for næringsområdet. Det kuperte terrenget dempar negativ visuell påverknad noko, men tiltaket vil vere synleg frå delar av kulturmiljøet. Tiltaket medfører ei stor landskapsendring i det overordna landskapet, med fleire kulturmiljø/steinalderlokalitetar, som dette kulturmiljøet er ein del av.

Grad av påverknad er vurdert til noko forringa.

KM 2	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 2	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 2	KONS.	++++/+++	++/+	0	-	--
Noko negativ konsekvens (-)						

Alt. 2, byggetrinn 1, tilkomst frå vest

Tilkomstvegen frå vest er planlagd gjennom KM 2 og dei tre steinalderlokalitetane. Det vert direkte konflikt med desse, særleg to av dei tre lokalitetane, er store og funnrike. Tiltaket vil medføre negativ visuell påverknad på den delen av kulturmiljøet som ikkje vert øydelagd.

Grad av påverknad er vurdert til sterkt forringa.

KM 2	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 2	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 2	KONS.	++++/+++	++/+	0	-	--
Stor negativ konsekvens (---)						

Alt. 3, full utbygging, tilkomst frå aust

Som alt. 1, men litt større negativ påverking sidan næringsarealet er større og medfører meir øydelegging i dette alternativet.

Grad av påverknad er vurdert til noko forringa.

KM 2	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 2	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 2	KONS.	++++/+++	++/+	0	-	--
Noko negativ konsekvens (-)						

Alt. 4, full utbygging, tilkomst frå vest

Som alt. 2, sjølv om næringsarealet er noko større i dette alternativet, utgjør tilkomstvegen den største påverkinga.

Grad av påverknad er vurdert til sterkt forringa.

KM 2	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 2	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 2	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--

						Stor negativ konsekvens (---)

7.3 KM 3 STEINALDERLOKALITETAR

Alt. 1, byggetrinn 1, tilkomst frå aust

Tiltaket medfører direkte konflikt med ASK 337213-0. Ein unngår direkte konflikt med dei andre lokalitetane, men dei vert liggjande tett på næringsarealet, samt tilkomstveg frå aust. Tiltaket medfører ei stor landskapsendring i det overordna landskapet, med fleire kulturmiljø/steinalderlokalitetar, som dette kulturmiljøet er ein del av. Kulturmiljøet vil også bli utsett for støy frå næringsområdet.

Grad av påverknad er vurdert til sterkt forringa.

KM 3	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 3	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 3	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--

						Middels negativ konsekvens (--)

Alt. 2, byggetrinn 1, tilkomst frå vest

Som alt.1, men noko mindre negativ påverknad sidan tilkomstveg frå aust ikkje er med i dette alternativet.

Grad av påverknad er vurdert til sterkt forringa.

KM 3	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 3	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 3	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--

						Middels negativ konsekvens (--)

Alt. 3, full utbygging, tilkomst frå vest og alt. 4, full utbygging, tilkomst frå aust

Alternativa medfører øydelegging av heile kulturmiljøet.

Grad av påverknad er vurdert til øydelagt.

KM 3	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 3	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 3	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--
		Middels negativ konsekvens (--)				

7.4 KM 4 SANDVIKANE / BRATTSTØ

Alt. 1, byggetrinn 1, tilkomst frå aust

Kulturmiljøet vil bli liggjande kring 350 meter frå grensa til industriområdet i aust. Landskapet er relativt flatt og ein har godt utsyn frå kulturmiljøet og mot vest. Tiltaket vil medføre ei stor landskapsendring som vil verke visuelt skjemma på kulturmiljøet. Tilkomst frå aust medfører øydelegging av den største og mest funnrrike steinalderlokaliteten innanfor KM 4, ASK 337268-0, samt ASK 337256-0 og ASK 337243-0 (funnfatige). Tiltaket vil i tillegg medføre negativ visuell påverknad på den delen av kulturmiljøet som vert att.

Grad av påverknad er vurdert til sterkt forringa.

KM 4	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 4	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 4	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--
		Stor negativ konsekvens (---)				

Alt. 2, byggetrinn 1, tilkomst frå vest

Kulturmiljøet vil bli liggjande kring 350 meter frå grensa til industriområdet i aust. Landskapet er relativt flatt og ein har godt utsyn frå kulturmiljøet og mot vest. Tiltaket vil medføre ei stor landskapsendring som vil verke visuelt skjemma på kulturmiljøet.

Grad av påverknad er vurdert til noko forringa.

KM 4	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 4	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 4	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--
		Noko negativ konsekvens (-)				

Alt. 3, full utbygging, tilkomst frå aust

Tiltaket medfører øydelegging av nesten heile kulturmiljøet, av enkeltminne vert berre naustet i Brattstø, bevart.

Grad av påverknad er vurdert til sterkt forringa/øydelagt.

KM 4	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 4	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 4	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--
Stor negativ konsekvens (---)						

Alt. 4, full utbygging, tilkomst frå vest

Tiltaket medfører øydelegging av nesten heile kulturmiljøet, av enkeltminne vert berre ASK 337268-0 og naustet i Brattstø, bevart. Tiltaket vil også medføre negativ visuell påverknad på den delen av kulturmiljøet som vert att og ei stor landskapsendring i det overordna landskapet, med fleire kulturmiljø/steinalderlokalitetar, som desse enkeltminna er ein del av.

Grad av påverknad er vurdert til sterkt forringa.

KM 4	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 4	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 4	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--
Stor negativ konsekvens (---)						

7.5 KM 5 HOFSEIDET / DRAGET

Alt. 1, byggetrinn 1, tilkomst frå aust og alt. 3 full utbygging, tilkomst frå aust

Tilkomstveg frå aust vil gå tvers gjennom kulturmiljøet og danne ein barriere mellom gravminna og steinalderlokalitetane. Tilkomstvegen vil bli liggjande kring 45 meter vest for ASK 337274-0. Vidare er det direkte konflikt med ein av steingardane innanfor kulturmiljøet og kulturmiljøet vert utsett for auka støy som følgje av tilkomstvegen.

Grad av påverknad er vurdert til forringa.

KM 5	VERDI	Ubetydeleg verdi	Noko verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
KM 5	PÅVERK.	Forbetra	Ubetydeleg endring	Noko forringa	Forringa	Sterkt forringa/Øydelagt
KM 5	KONS	++++/+++	++/+	0	-	--
Middels negativ konsekvens (--)						

Alt. 2 og 4 er ikkje relevante for dette kulturmiljøet.

8. SAMANSTILLING AV KONSEKVEN SAR OG RANGERING

Tabellen under syner ein samanstilling av konsekvensgrad for dei ulike kulturmiljøa i dei alternativa og samla konsekvensgrad.

Kulturmiljø	0-alt.	Alt. 1 Byggetrinn 1, tilkomst frå aust	Alt. 2 Byggetrinn 1, tilkomst frå vest	Alt. 3 Full utbygging, tilkomst frå aust	Alt. 4 Full utbygging, tilkomst frå vest
KM 1		Ikkje relevant	--	Ikkje relevant	--
KM 2		-	---	-	---
KM 3		--	--	--	--
KM 4		---	-	---	---
KM 5		--	Ikkje relevant	--	Ikkje relevant
Konklusjon				Konklusjon	
Samla konsekvens		Stor negativ konsekvens	Stor negativ konsekvens	Stor negativ konsekvens	Stor negativ konsekvens
Rangering	1	2	4	3	5
Grunngjeving	Sjå tekst under				

Alle utbyggingsalternativ er konfliktfulle i forhold til fagtema kulturmiljø og den samla konsekvensen for alle er vurdert til *stor negativ konsekvens*. 0-alternativet er såleis rangert som det beste alternativet. Det er relativt lite som skil alt. 1, alt. 2 og alt. 3 (særleg alt. 2 og alt. 3), men det er likevel gjort ei rangering.

Alt. 1 er vurdert som det beste utbyggingsalternativet. I dette alternativet bevarer ein storparten av KM 3 og heile KM 4 innanfor arealet som er avsett til næring. Med tilkomst frå aust unngår ein også konflikt med KM 1 og KM 2. Til gjengjeld medfører tilkomst frå aust konflikt med KM 5, KM 4 og, i mindre grad, KM 3 (vert uansett påverka av næringsarealet). Innanfor KM 5 vert alle enkeltminne, med unntak av ein steingard, bevarte, men tiltaket medfører barriereverknad og nærføring til enkeltminne. Innanfor KM 4 er det direkte konflikt med tre lokalitetar frå steinalder, der ein er stor og funnrik. Dette alternativet er det som har færrest, direkte konflikstar med viktige enkeltminne.

Alt. 3 er vurdert som det nest beste utbyggingsalternativet. Dette alternativet omfattar full utbygging og medfører direkte konflikt med både KM 3 og KM 4, dei vert begge øydelagde. Tilkost frå aust medfører også konflikt med KM 5, men her vert alle enkeltminne, med unntak av ein steingard, bevart. Når dette alternativet er vurdert som nr. 3, er det fordi ein unngår konflikt med KM 1 og KM 2.

Alt. 2 er vurdert som det tredje beste utbyggingsalternativet. I dette alternativet bevarer ein storparten av KM 3 og heile KM 4 innanfor areal avsett til næring. Tilkost frå vest medfører direkte konflikt med fleire krigsminne innanfor KM 1, samt nærføring og barrieredanning. Vidare vil tilkomstvegen medføre direkte konflikt med alle det tre lokalitetane frå steinalder innanfor KM 2, der, særleg, to er store og funnrrike. Dette alternativet er til gjengjeld, ikkje i konflikt med KM 5. Det er liten skilnad mellom samla konsekvens for alt. 2 og alt. 3.

Alternativ 4 er vurdert som det klart dårlegaste alternativet, det har flest konflikt med både viktige enkeltminne og heile kulturmiljø.

8.1 KONSEKVENSNAR I ANLEGGSPERIODEN

Tiltaka i anleggsperioden kan gje negative konsekvensar utover det permanente tiltaket.. Kulturlandskap og kulturmiljø blir i denne perioden utsett for støy, støv og visuell skjemming, noko som vil redusere opplevinga av kulturminneverdiane.

Risikovurdering og sikring av kulturminne vil vere viktig for å redusere risiko for forutsette hendingar. Fleire automatisk freda kulturminne og krigsminne kjem nær planlagde tiltak og bør sikrast med omsynssone i planen og fysisk i anleggsfase og driftsfase.

8.2. AVBØTANDE TILTAK

KU-forskrifta stiller krav til korleis førebygge skadeverknader av eit tiltak. Jamfør § 23 skal KU «beskrive de tiltakene som er planlagt for å unngå, begrense, istandsette og hvis mulig kompensere for vesentlige skadevirkninger for miljø og samfunn både i bygge- og driftsfasen». Det er vanskeleg å bøte på arealinngrepet som følgje av tiltaket, men under er det forslag til mindre justeringar av tiltaket:

KM 1

Om mogleg bør tilkomstveg alternativ vest leggst lenger mot sørvest i sør, for å unngå konflikt med krigsminne nr. 2 og nr. 64.

KM 2

Om mogleg bør tilkomstveg alternativ vest leggst om slik at ein unngår konflikt med ASK 336968-0.

Desse endringane vil likevel, truleg, ikkje medføre endringar i vurdering av konsekvens eller anbefaling av alternativ.

Elles er god landskapstilpassing og revegetering av ramma areal er viktig og kan redusere grad av negativ visuell påverking av kulturminne og kulturmiljø noko, men ikkje nok til å endre konsekvensgrad. Skadereduserande tiltak knytt til fagtema *landskapsbilete*, vil ofte ha ein positiv effekt på kulturmiljø innanfor same landskapsrom.

9. REFERANSAR

9.1 SKRIFTLEGE KJELDER

Brekke, N.G, Nordhagen, P.J. og Lexau, S.S. 2008: *Norsk Arkitekturhistorie. Frå steinalder og bronsealder til det 21.hundreåret*. Det norske samlaget.

Engedal, Ø. 2015: Konsekvensutgreiing Hamnsundsambandet – kulturminne og kulturmiljø. *Rådgjevande Arkeologar 2015*.

Flatmark, J. O. 1994: *Sunnmøre i Festung Norwegen: en oversikt over tysk virksomhet 1940-1945*. Lesja: Snøhetta forl.

Flatmark, J.O og H. Grytten 1988: Ålesund under okkupasjonen 1940-1945. Bind 1. *Ålesund i hverdag og krig. Små og store hendelser frå de underlige åra 1940-1945*. Nordvest forlag A/S.

Grytten, H. 2000: *Frå fjøra på Ellingsøya tilverdsmarknaden. Oddvin Bjørge fortel i samtale med Harald Grytten*. Bjørge Biomarin AS. Trykkmann AS.

Møre og Romsdal fylkeskommune A: 07.11.14, Ålesund kommune, Kverve kystfort – oppfølgjande innspel til reguleringsplanarbeidet. Sakshandsamar Helge Aarseth.

Møre og Romsdal fylkeskommune B: 11.11.14, Ålesund kommune, Kverve kystfort – rapport etter synfaring. Sakshandsamar Helge Aarseth.

Riksantikvaren 2003: Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar. Rettleiar. Oslo, 2003.

Riksantikvaren 2019: Kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Planlegging etter plan- og bygningsloven. Versjon 20.12.2019. Veileder. Oslo.

Øvrelid, R. 1973: *Borgund og Giske. Band IV. Gardssoge Norddelen og Byområdet*. Borgund og Giske bygdeboknemnd.

9.2 KJELDER PÅ INTERNETT

Arkeologisk tilvekst: www.unimus.no

Askeladden: <http://askeladden.ra.no>

GisLink: [GisLink karttjeneste](http://gislink.karttjeneste.no)

Historiske flyfoto: www.1881.no

Historiske ortofoto: [GisLink](http://gislink.karttjeneste.no)

Konsekvensutredninger for klima og miljø (Miljødirektoratet 2023), Veileder M-1941: [Del 3: Metode for utredning - miljødirektoratet.no](#)
Kulturminnesøk: <https://www.kulturminnesok.no/>

Tueneset kystfortforening: [Tueneset Kystfortforening](#) | [Historie](#) | [Bunkere](#) | [Natur](#) | [Aktiviteter](#)

10. VEDLEGG:

- Vedlegg 1: Verdikart

KU Reguleringsplan Kverve, Sandvikane

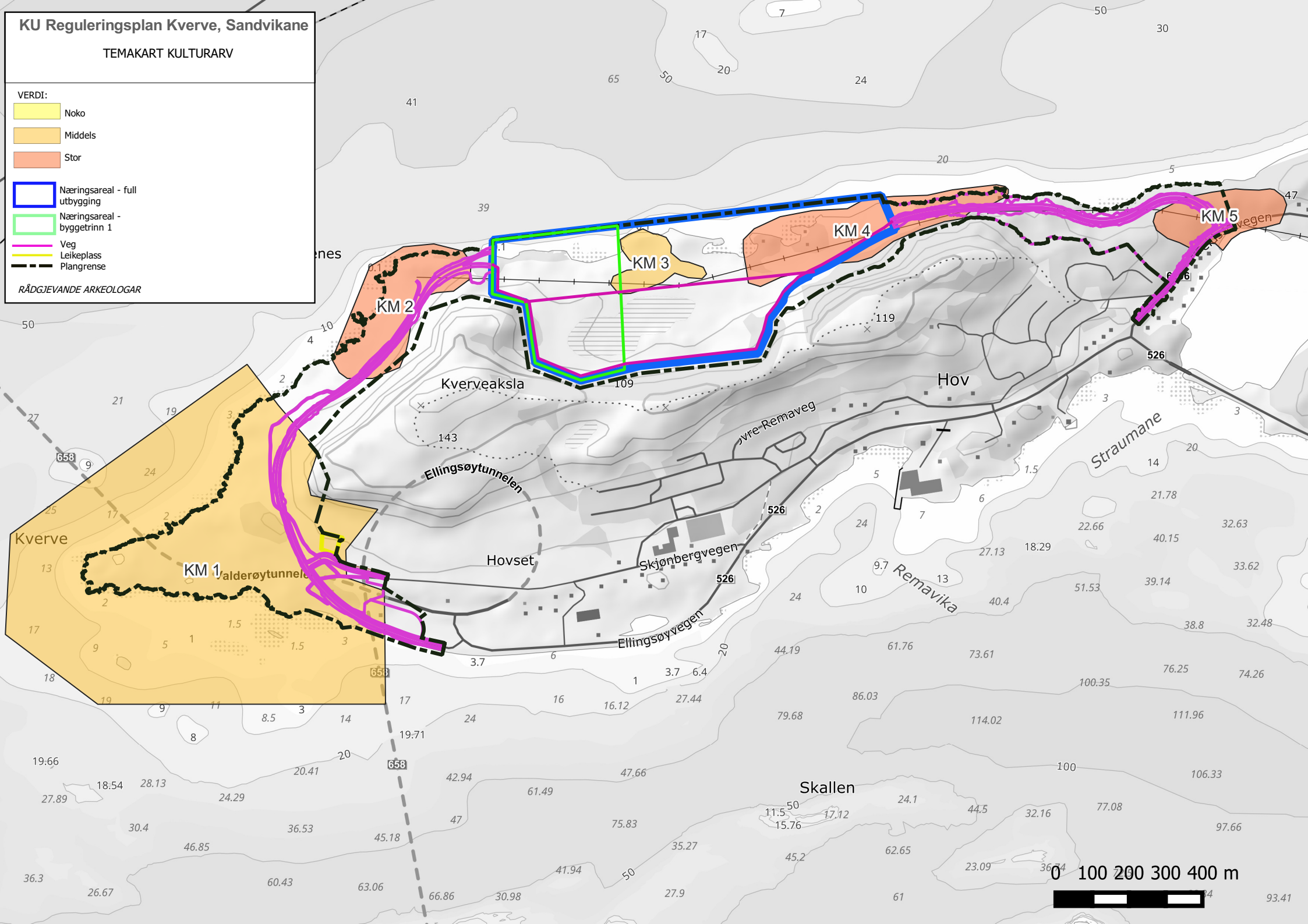
TEMAKART KULTURARV

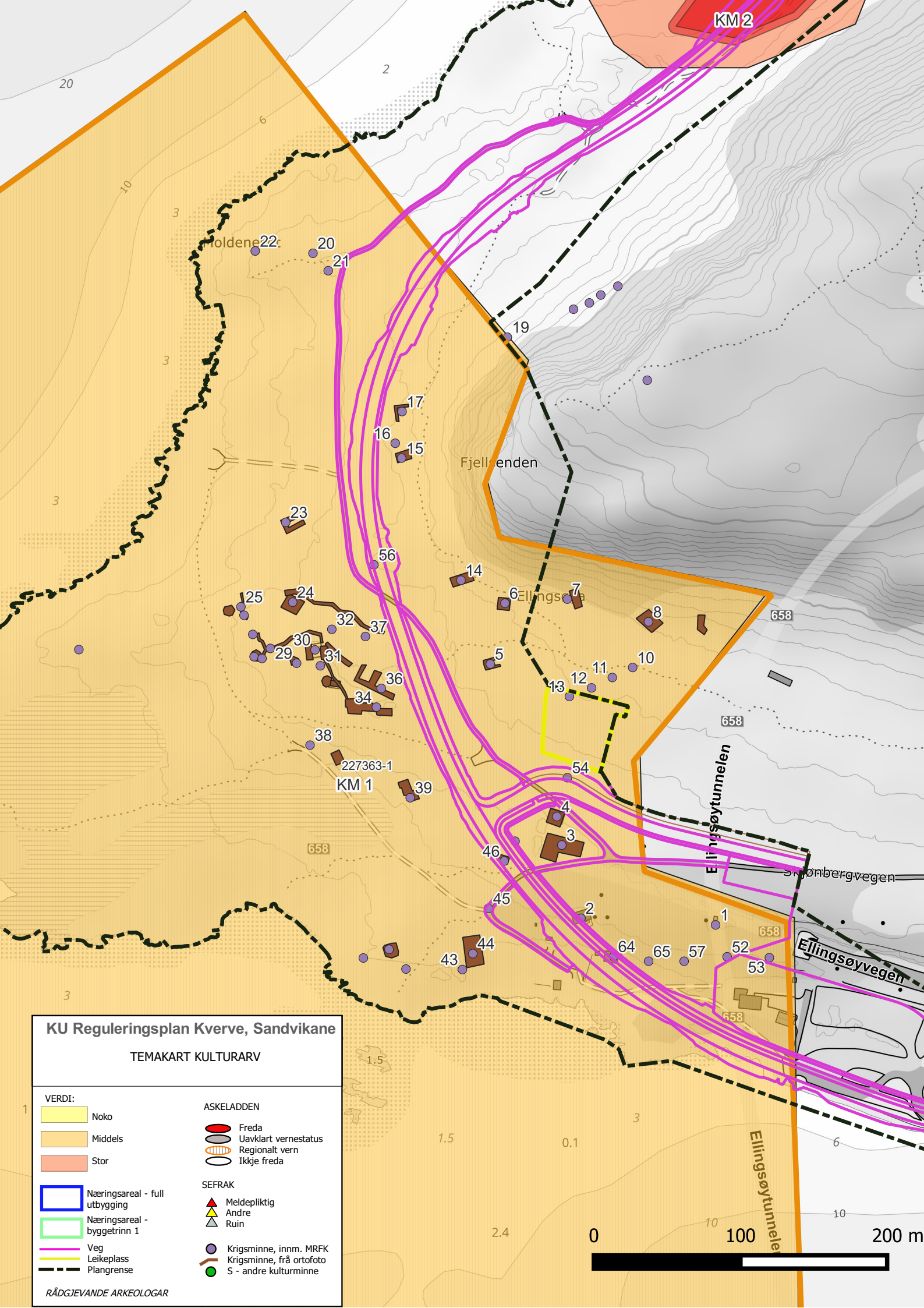
VERDI:

- Noko
- Middels
- Stor

- Næringsareal - full utbygging
- Næringsareal - byggetrinn 1
- Veg
- Leikeplass
- Plangrense

RÅDGJEVANDE ARKEOLOGAR

KU Reguleringsplan Kverve, Sandvikane

TEMAKART KULTURARV

VERDI:

- Noko
- Middels
- Stor

ASKELODDEN

- Freda
- Uavklart vernestatus
- Regionalt vern
- Ikke freda

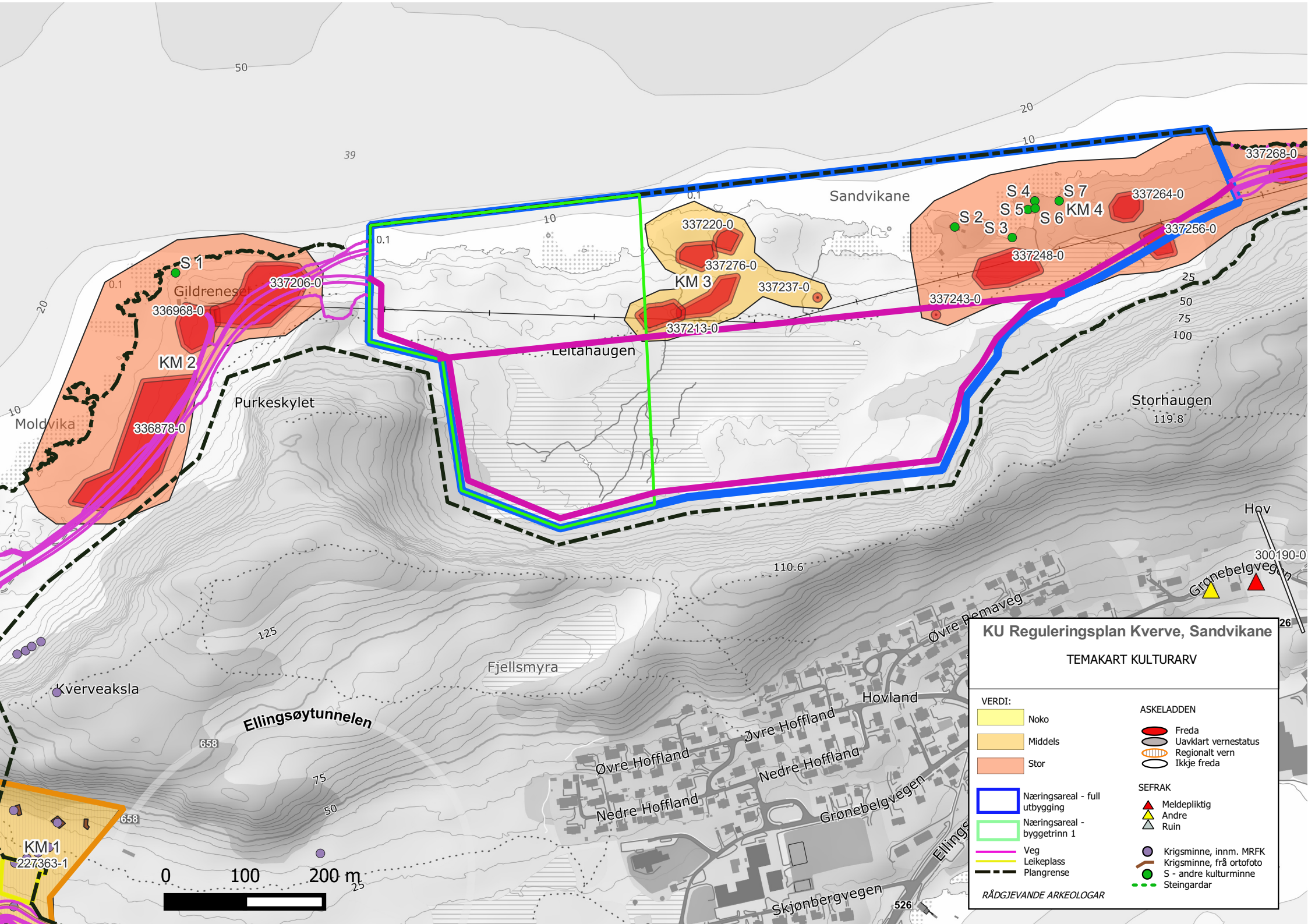
SEFRAC

- Meldepliktig
- Andre
- Ruin

- Næringsareal - full utbygging
- Næringsareal - byggetrinn 1

- Veg
- Leikeplass
- Plangrense

- Krigsminne, innm. MRFK
- Krigsminne, frå ortofoto
- S - andre kulturminne

KU Reguleringsplan Kverve, Sandvikane

TEMAKART KULTURARV

VERDI:

- Noko
- Middels
- Stor

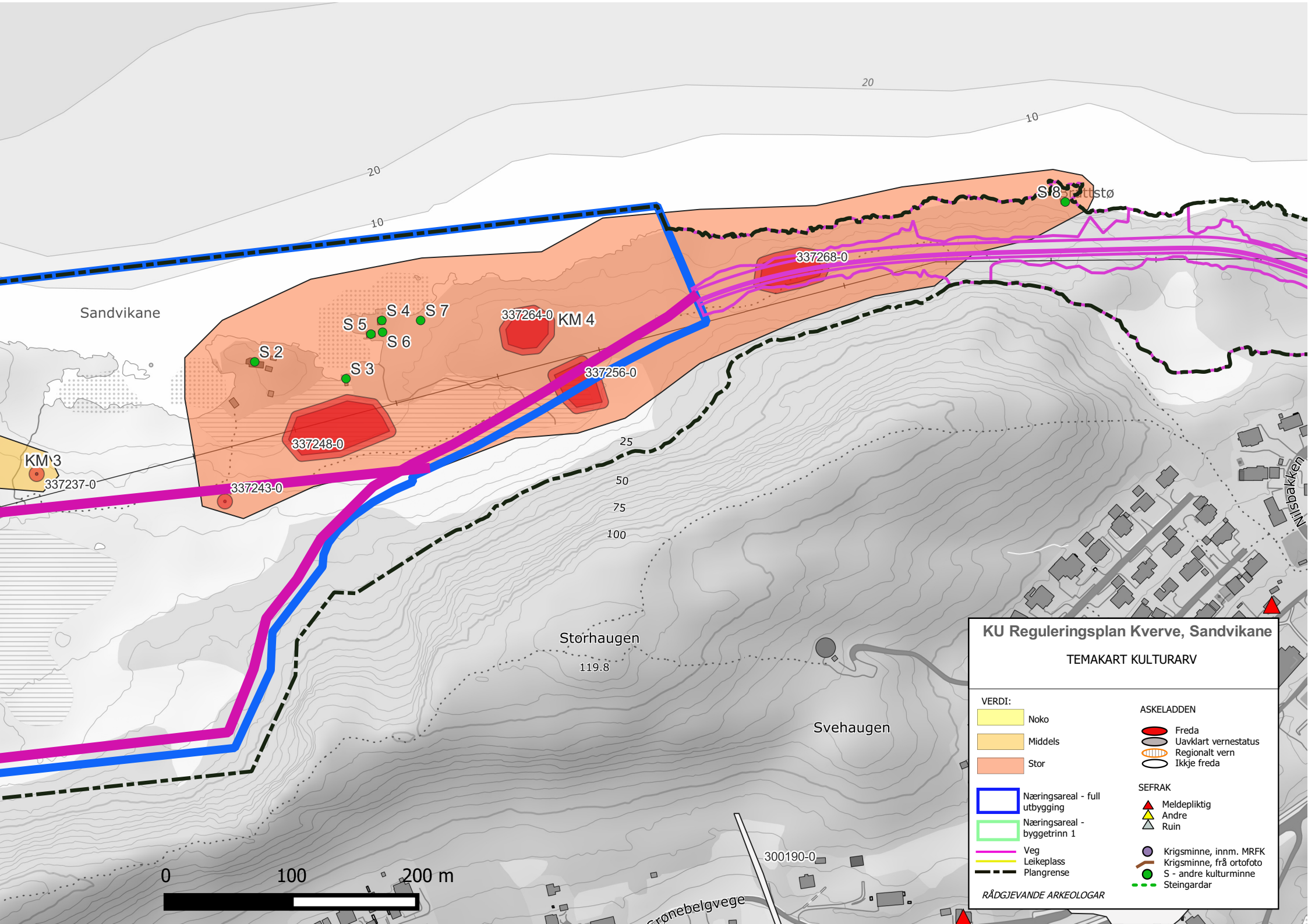
ASKELADDEN

- Freda
- Uavklart vernestatus
- Regionalt vern
- Ikkje freda

SEFRAK

- Næringsareal - full utbygging
- Næringsareal - byggetrinn 1
- Veg
- Leikeplass
- Plangrense
- Meldepliktig
- Andre
- Ruin
- Krigsminne, innm. MRFK
- Krigsminne, frå ortofoto
- S - andre kulturminne
- Steingardar

RÅDGJEVANDE ARKEOLOGAR

KU Reguleringsplan Kverve, Sandvikane

TEMAKART KULTURARV

VERDI:

- Noko
- Middels
- Stor

ASKELADDEN

- Freda
- Uavklart vernestatus
- Regionalt vern
- Ikkje freda

SEFRAK

- Meldepliktig
- Andre
- Ruin
- Krigsminne, innm. MRFK
- Krigsminne, frå ortofoto
- S - andre kulturminne
- Steingardar

Næringsareal - full utbygging

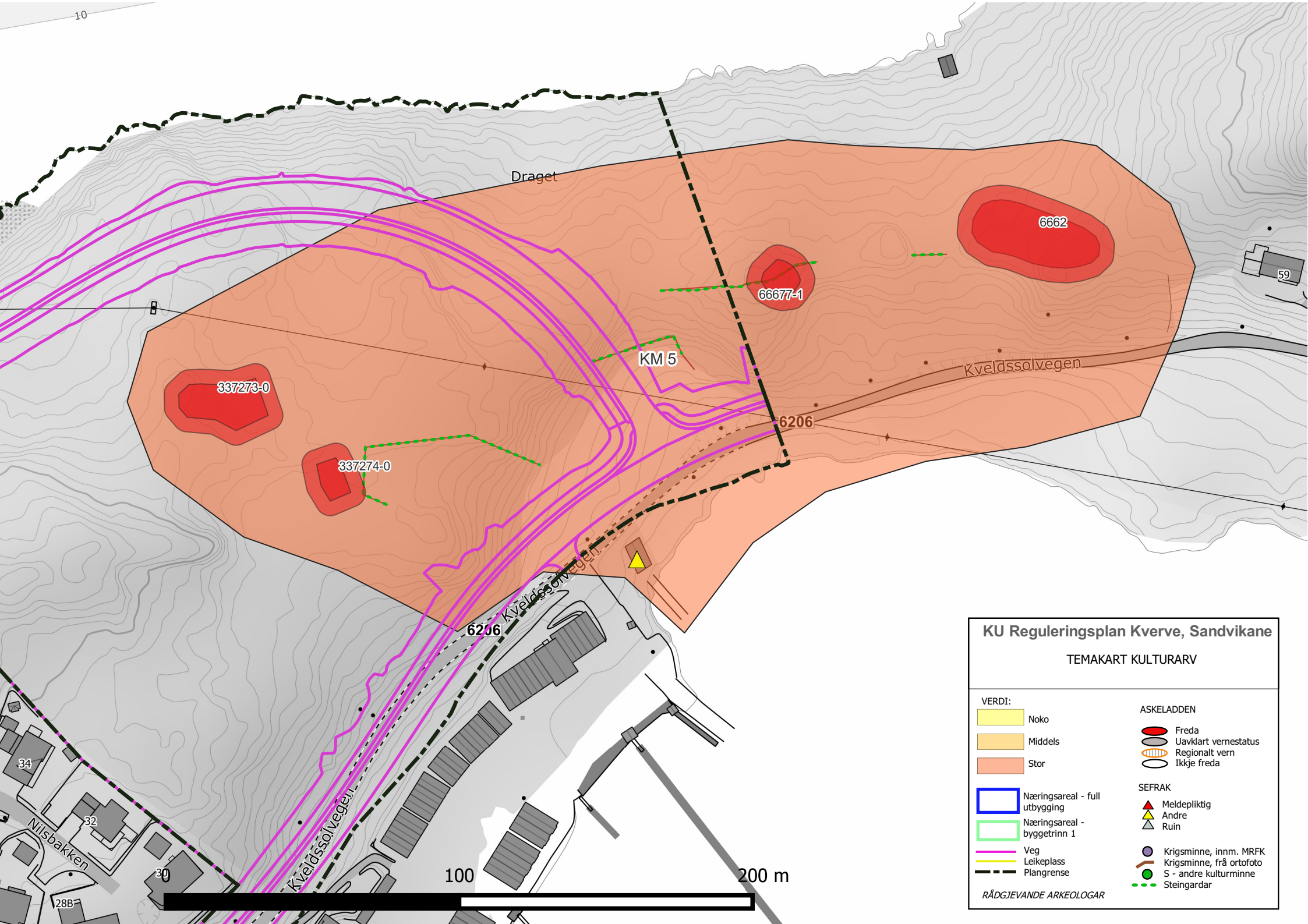
Næringsareal - byggetrinn 1

Veg

Leikeplass

Plangrense

RÅDGJEVANDE ARKEOLOGAR

KU Reguleringsplan Kverve, Sandvikane

TEMAKART KULTURARV

VERDI:

- Noko
- Middels
- Stor

- Næringsareal - full utbygging
- Næringsareal - byggetrinn 1
- Veg
- Leikeplass
- Plangrense

ASKELODDEN

- Freda
- Uavklart vernestatus
- Regionalt vern
- Ikkje freda

SEFRAK

- Meldepliktig
- Andre
- Ruin
- Krigsminne, innm. MRFK
- Krigsminne, frå ortofoto
- S - andre kulturminne
- Steingardar

RÅDGJEVANDE ARKEOLOGAR